
BIBLIOTECA
CULTURII
AROMÂNE

Mihai Eminescu

ROMÂNII PENINSULEI BALCANICE

PROIECT AVDHELA
BIBLIOTECA CULTURII AROMÂNE
www.proiectavdhela.ro

Sumar

„Din marea unitate etnică a Tracilor...”*

Din marea unitate etnică a tracilor romanizați care ocupa în veacul de mijloc aproape întreg teritoriul Peninsulei Balcanice, începînd de sub zidurile Constantinopolei, a Atenei si a Triestului si ajungînd pînă la Nistru spre miazănoapte şi răsărit, pînă-n şesurile Tisei spre apus, n-a mai rămas decît mîna aceasta de popor românesc liber pe petecul de pămînt dintre Prut, Dunăre şi Carpați, şi pentru posesiunea acestui petec se vor arunca sorții ca asupra cămăşii lui Hristos, de astădată nu în străinătate, ci în chiar Camerele României.

Nu e într-adevăr un popor megieş care să n-aibă români sub jugul său: sîrbi, bulgari, greci, turci, unguri, muscali, nemți fiecare are, unii milioane, alții sute de mii de suflete din acest popor osîndit de Dumnezeu spre nefericire şi robie, numai pămîntul acesta era de sine stătător în urma vitejiei si prevederii înțelepților bătrîni si acesta e acuma amerințat a devenit prada tuturor adunăturilor fără de patrie din cîteşi patru colțurile lumii.

Înfiorătoare într-adevăr sînt amănuntele aduse de noi în numărul de ieri în privirea purtării evreilor din Galiția şi Bucovina față cu populațiunile autohtone, şi să nu uităm că acelaş soi de oameni, gonit de mizerie şi de noile legi restrictive, s-au pripăşit într-un număr zdrobitor pe pămîntul nostru, că de la trecerea ruşilor încoace au umplut toate mahalalele Bucureştilor, că au prins rădăcini chiar în Craiova, în țara Oltului, unde locuiesc cei mai harnici si mai strîngători români, că pretutindenea unde-ți întorci ochii îi zăreşti ca şi cînd ar fi răsărit din pămînt, toate acestea în perspectiva realizării articolului 44 a Tractatului de la Berlin. Aflăm asemenea că Rusia, precum închiderea mai alaltăieri granițile contra întoarcerei rublelor ei, le-a închis de astă dată contra întoarcerii ovreilor ei.

Față cu această cestiune de viață şi de moarte şi încă de moarte laşă şi continuă, fără meritul de-a fi luptat cu bărbăție, fără conştiința de a fi fost învins, care va fi atitudinea Camerelor române?

Călări-vor deputații iarăşi pe teorii umanitare şi juridice? Confirma-vor minciuna obraznică că ovreii au fost la noi persecutați din cauze religioase, la noi, unde se grămădesc cum nu s-au mai grămădit nicăiri?

Cînd vedem rezultatele fioroase a dominațiunii jidoveşti în Galiția, cînd gazeta oficială a regatului arată că în cinci ani numai s-a publicat vînzarea silită a 800 000 imobile țărăneşti, cînd socotim că populația întreagă a acelei țări e de vro trei milioane cu ovrei cu tot şi că acea cifră înspăimîntătoare reprezintă totalitatea capilor de familie creştine de prin sate, cînd vedem un întreg popor dezmoştenit pe cale de a-şi părăsi vetrele străbune spre a emigra în ... America, oare mai e îndoială că aceleaşi elemente de corupție şi spoliarea tind a uza de aceleaşi mijloace, a ajunge la aceleaşi scopuri pe cari le-au atins în acea parte a nefericitei Polonii? Dacă astăzi, cînd n-au plenitudinea drepturilor civile şi nici pe cele politice, au pus mîna pe tot negoțul şi pe toată industria mică din Moldova, dacă astăzi se lățesc înspăimîntător asupra şesului Țării Româneşti, dacă azi se încuibă în vatra harnicilor olteni ce va fi oare mîne, cînd vor avea drepturi egale, cînd vor avea putința de a-şi zice români, cînd vor avea înscris în legi dreptul formal că patria aceasta este a lor tot deopotrivă cu noi?

Pe cîtă vreme cestiunea era pendentă, am promis a ne feri de ea ca de-o armă electorală,

* Publicat în „Timpul,” IV, nr. 113, 25 Mai 1879, p. 1-2.

numai pentru că stătea prezumpțiunea că guvernul va lăsa alegerile libere, pentru ca cel puțin în această unică cestiune țara aceasta să poată rosti ce voieşte. Dar nu. S-au încărcat listele electorale a colegiului I şi al II [-lea] cu funcționari şi arendaşi în restanță, s-au făcut din alegeri cestiune de familie, de postomanie si de interes, s-au falsificat în ora supremă voința nației cum nu s-au mai falsificat niciodată. Numai Moldova pămînt înzecit de nefericit si înzecit de sfînt, ai cărei eroi dorm somnul de veci în umbra pajurilor străine, pe a cărei moaşte sfinte calcă picior străin, numai Moldova s-a scuturat ca un leu, menit spre junghiare o dată, poate pentru cea din urmă dată.

Astăzi au trecut timpul tăcerii şi putem espune limpede întreaga primejdie ce ne amenință.

Prezidentul Consiliului, organul său ,,Romånul," în fine mesajul domnesc însuşi repetă aceeaşi întrebare, naivă, dacă e din neştiință, culpabilă, daca, e făcută în cunoştință de cauză.

Puteți crede d-lor, zicea ministrul, că Europa vrea, poate să vrea nimicirea noastră?

Iar mesajul zice: „În regularea cestiunilor de detaliu (puterile) n-au cugetat, ele nu puteau cugeta a ne impune condițiuni absolute contrarie intereselor noastre celor mai vitale."

Oare daca prezidentul Consiliului ştie ce voieşte Europa de ce nu ne-o spune şi nouă?

Noi, din nefericire, sîntem convinşi că Europa oficială ştie întreaga stare de lucruri de la noi, că cunoaşte din fir în păr toate relațiile noastre dinlăuntru, că agenții consulari au date statistice mai exacte decît noi înşine, că diplomația europeană ştie că noi sîntem cei amenințați şi persecutați şi evreii cei amenințători şi persecutori sau pentru a vorbi ca deputatul din Silezia, Cianciola, ovreii sînt îmblătitorii, noi îmblătiții *(die Juden die Drescher, wir die Gedrosschenen)*.

De aceea, înainte de a ne dovedi ziarul guvernamental contrariul, nu prin fraze ci în realitate, pînă atunci susținem că Europa e pe deplin informată în privirea stării noastre şi în cunoştință de cauză ne-a dictat art. 44.

Ținem deci ca orice iluzie să dispară în privirea aceasta, să ne înfățişăm înaintea ochilor primejdia în toată întregimea ei si să luăm hotărîri conforme cu gravitatea supremă a momentului. Oricît de puține ar fi glasurile care ne vor sfătui să nu ne ucidem cu chiar mînile noastre, acelea vor trebui ascultate.

Deocamdată, pentru a arăta cum „Românul" tratează cestiunea, vom reproduce următoarea lecție de umanitarism cosmopolit pe care ne-o dă în numărul de la 18 (30) Mai;

Adecă articolul 7 !

În contrazicere flagrantă cu spiritul de dreptate şi de înfrățire generală care a inspirat legile noastre, organice, lăsînd intr-o fatală părăsire deprinderile ospitaliere ce disting dintre toți vecinii săi pe poporul nostru, noi ne -am apucat atunci orbeşte să rădicăm, chiar pe pragul pactului nostru social, un fel de meterez neesplicabil, care - drept să vorbim - nu avea, cînd s-a făcut, nici o rațiune plauzibilă de a fi şi care, în riguroasa lui formă, nu era nici prudent, nici românesc, nici nu dădea vro garanție.

Iertați-ne, milostivi stăpîni roşii, cel puțin dacă vom dovedi că lipsa noastră de ospitalitate o plătim cu viața noastră.

D-rul Flaişlen — care desigur numai vrun țuțuian fanatic de la Vrancea nu poate fi — ne spune în raportul general al consiliului de igienă că în anul 1878 în Iaşi

au murit 1454 creştini şi

s-au născut 1093,

adecă au murit cu 361 mai mulți decum s-au născut, pe cînd din mult persecutații evrei s-au

născut 1602 şi
au murit 1428
adecă s-au născut cu 174 mai mulţi decum au murit. Fiecărui suflet de evreu în plus au trebuit să-i facă loc în lume doi creştini cari au murit.
Noi credem că ospitalitatea aceasta e atît de mare şi de întinsă încît nu numai alături li se face loc evreilor, dar românii se curăţă în genere de pe faţa pămîntului, doi pentru unul, ca să-i lase noului cetăţean în perspectivă două pîni, nu una.
Noi credem că înainte de discutarea articolului 7 Camerele de revizuire ar trebui să gîndească la îmbunătăţirea stării românilor.
Neînstrăinarea absolută şi indivizibilitatea pămînturilor ţărăneşti, moştenirea imobilului indivizibil de către primul sau ultimul născut, împroprietărirea celorlalţi fii pe moşiile parcelate sistematic ale statului sub aceeaşi lege de moştenire, iată măsuri ultraretrograde, dar româneşti, care ar asigura sporirea populaţiei şi existenţa măcar a unei singure clase puternice, a ţăranilor. După ce prin sporirea suficientă a populaţiei, cultura pămîntului, din estensivă cum este, ar avea braţe destule pentru a deveni intensivă, am avea timp a ne gîndi şi la regularea poziţiei noilor cetăţeni de rît mozaic.
În orice caz de la rezolvarea cestiunii sociale şi economice atîrnă existenţa poporului românesc. Cine cu ocazia aceasta nu se va arăta cu inima bărbată, asupra aceluia cad cuvintele lui Vasile Lupu VV. „Cine-şi vicleneşte moşia şi neamul, mai rău decît ucigaşii de părinţi să se certe."

Românii Peninsulei Balcanice*

Unul din defectele cele mari ale noastre e că, departe de a ne ocupa cu fondul lucrurilor, credem că (e) deajuns să avem numai forma lor, asemenea copiilor cari, voind a-şi face o florărie, smulg plante din câmp şi le aşează fără rădăcini în straturi, improvizându-şi pentru câteva ceasuri o grădină, în aparenţă frumoasă, însă fără de trăinicie. Nerăbdători cum suntem, nu ne-am deprins a cunoaşte cum că lucrurile luate din temei ar fi şi mai trainice şi mai folositoare şi totodată cu mult mai ieftine decât mulţimea de forme goale care, neavând înţeles şi vitalitate, cer mereu muncă de Sizif de a fi reînnoite.

Nestatornicia noastră, iubirea de schimbări, deasa răsturnare a tuturor temeliilor statului şi rivalitatea copilărească de a întrece pe toată lumea a făcut, atât în trecut, cât în prezent, ca să irosim o mulţime de puteri vie, care se puteau utiliza pe un teren folositor, pe lucruri de nimic sau de-a dreptul stricăcioase.

Aceste defecte mari ale caracterului nostru naţional sunt, pe lângă împrejurările de dinafară, cauza pentru care un element etnic atât de răspândit ca al nostru să nu ajungă la nici o însemnătate în lume, ci, bucăţit între zeci de stăpâni, să reziste ici şi colo, să fie absorbit însă în multe locuri.

Nu există un stat în Europa orientală, nu există o ţară de la Adriatică până la Marea Neagră care să nu cuprinză bucăţi din naţionalitatea noastră. Începând de la ciobanii din Istria, de la morlacii din Bosnia şi Erţegovina, găsim pas cu pas fragmentele acestei mari unităţi etnice în munţii Albaniei, în Macedonia şi Tesalia, în Pind ca și în Balcani, în Serbia, în Bulgaria, în Grecia până sub zidurile Atenei, apoi, de dincolo de Tisa începând, în toată regiunea Daciei Traiane până dincolo de Nistru, până aproape de Odesa şi de Kiev.

Pe când ruşii au cea mai mare îngrijire pentru triburile cele mai neînsemnate chiar care se ţin de marea familie slavă, pe când germanii stăruiesc prin autorităţile lor consulare pentru cele mai neînsemnate colonii ale lor din Orient şi pe când fiecare popor apusan dezvoltă o deosebită îngrijire pentru naţionalii săi din aceste locuri, singuri noi ne zbuciumăm în lupte interne pentru cea mai bună formă posibilă a organizării omeneşti, neavând un ideal de cultură, ci cel mult idealuri politice cari nu stau în proporţii cu puterile noastre şi cari, în loc de a da naştere la fapte, vor fi cel mult cauza unor aventuri periculoase.

Cu ocazia Congresului de la Berlin aproape toate popoarele Peninsulei Balcanice au dat semne de viaţă, numai românii transdanubieni nu. Cauza e lesne de înţeles. Toate celelalte fragmente de populaţiuni stau în legături de cultură cu acele centre politice create de naţionalităţile lor. Grecii din Turcia europeană citesc şi scriu limba care se vorbeşte la Atena; sârbii din Turcia înţeleg foarte bine instituţiile şi cultura confraţilor lor liberi; numai noi, cu maniera noastră de a vedea, suntem străini în Orient şi rămânem neînţeleşi chiar pentru cei de un neam cu noi. Cum ne-am putea esplica în alt mod fenomenul întru adevăr ciudat ca fragmente atât de însemnate de străveche populaţie precum sunt românii din Tesalia şi Macedonia să nu dea absolut nici un semn de viaţă, cu tot trecutul lor cel strălucit, cu toate că până astăzi şi-au păstrat şi apărat limba şi datinele mai bine decât slavii, dintre cari mulţi s-au grecit, decât albanejii, dintre cari asemenea mulţi s-au făcut turci.

* Publicat în „Timpul," III, nr. 211, 26 Septembrie 1878, p. 1-2.

„Vlahii Tesaliei, zice Fallmerayer în *Fragmentele* sale asupra Orientului, se numesc români, ca şi conaţionalii lor din Principatele dunărene, vorbesc o italienească stricată şi locuiesc în creierii munţilor Pindului şi pe cele două laturi ale lui, în popoarele din care izvorăşte Peneios şi râurile afluente, pe unde îi pomeneşte pentru întâia dată istoria bizantină a sutei a unsprezecea.

Fie rămăşiţe a coloniilor militare romane, fie barbari autohtoni latinizaţi, ei se întind şi se ramifică de-a lungul şirului de munţi prin Macedonia Superioară până sus în Balcani şi au stat odată în legătură cu conaţionalii lor de pe malul stâng al Dunării. Ei păzesc şi domină porţile dintre Tesalia şi Albania, iar Mezzovo, oraş zidit din piatră tocmai în creierul munţilor, acolo unde dintr-o parte şi dintr-alta trecătoarea se coboară în direcţii opuse, este locul de căpetenie al românilor tesalieni.

Malacaşi, Lesiniţa, dar în deosebi Kalarites, Kalaki şi Klinovo şi douăzeci şi câteva sate în ponoarele Pindului şi pe lângă ele sunt asemenea ale acestui popor, care, din cauza temperaturii aspre a patriei sale, se ocupă puţin cu agricultura, dar cu atât mai mult cu cultura vitelor şi cu câşlile, aceasta într-un stil mare şi cu succes însemnat, încât, prin bogăţia turmelor lor de oi, sunt vestiţi în Rumelia toată. În vremea iernii, când omătul acoperă înalţimile munţilor, ei (î)şi mână turmele în văile cu o climă mai blândă şi le pasc, nomadizând pe şesurile pline de iarbă, până chiar înlăuntrul Greciei libere, iar, când se întoarce primăvara, negrile sate de corturi ale pribegilor ciobani români dispar din câmpie, căci ei se întorc la munte.

Sobri, având instinct de căsnicie şi industrie, românii sunt în privirea acestor calităţi cu mult superiori celora ce vorbesc greceşte; sunt însă inferiori greco-slavilor în spirit şi în şiretic. Totuşi aceşti ciobani, simpli şi de rând, au o eminentă aptitudine pentru lucrări în metal. Armele şi armăturile lucrate în aur şi argint pe cari le admirăm la arnăuţi şi palicari au ieşit din atelierile vlahilor. Asemenea mantalele cu glugă nepătrunse de ploaie şi foarte bine cunoscute în toate oraşele de port ale Mării Mediterane sub denumirea de *cappa, greco* şi *marinero* sunt în cea mai mare parte un product al industriei postăvarilor vlahi. Băcani şi breslaşi vlahi se află în toate oraşele Turciei europene, ba chiar şi în Ungaria şi în Austria îi duce iubirea de câştig. Că se pricep şi la negustorie în mare o dovedeşte bogatul Sina din Viena, vlah născut, de nu ne înşelăm, în Klinovo, sau totuşi în una din localităţile Pindului numite mai sus.

Din această viaţă călătoare se esplică familiarizarea generală a vlahilor cu dialectul neogrecesc, dialect pe care-l întrebuinţează şi în biserică, care formează mijlocul comun de înţelegere şi de legătură a diverselor naţionalităţi din laturile amândouă ale Mării Egeice. Femeile în multe sate nu pricep decât româneşte. Ca toţi locuitorii de munte, vlahul nu-şi poate uita patria nici în ţările cele mai depărtate chiar şi se întoarce adesea la bătrâneţe în Pind cu ceea ce a agonisit, prin osteneala unei vieţi întregi, pentru a fi înmormântat în acelaşi pământ în care odihnesc strămoşii săi.

Dar poporul vlahilor, atât de pacinic astăzi şi dedat numai la muncă şi câştig, n-a fost însufleţit întotdeauna de un spirit atât de liniştit, nici a fost strâmtorat şi mărginit la aşezările sale prezente prin munţii apuseni ai Tesaliei. Vlahii tesalieni, ca şi mai târziu vecinii lor albanejii, au avut periodul lor de strălucire şi de mărime politică, scurt şi trecător ca mărimea tebanilor; dar, în epoca bizantinilor, nu fără însemnătate. Lângă comunele Vlaho-Libadi şi Vlaho-Iani, cari există încă astăzi în promontoriile de sud ale munţilor Cambunici, nu departe de Târnova, Ana Comnena (1083) pomeneşte un târg de vlahi, Exebas, în văile muntelui Pelion, la marginea

răsăriteană a Tesaliei; iar Beniamin de Tudela, care în suta a douăsprezecea a călătorit prin Grecia, spune cum că, la sud, Zitum era oraşul de margine şi intrare în ţara vlahilor. Ca şi Peloponezul, pierduse şi Tesalia în veacul de mijloc numele ei vechi şi s-a numit, mai multe sute de ani dupăolaltă, numai Meyàly Blahia, adecă Valahia Mare, spre a se deosebi de Acarnania şi Etolia care, după bizantinul George Phrantzes, se numea Valahia Mică. George Pachymeres, istoricul de curte al întâiului Paleolog Mihail, zice lămurit că tesalienii, comandaţi odată de Achil şi numiţi în vechime elini, se numesc în vremea lui vlachiţi mari (G. Pachymeres în *Mich. Paleol(og)*, I, 30).

Nicetas din Chonae mărgineşte Megale Vlachia la inelul de munţi şi la ţara de coline care se rădică deasupra şesului, iar şesul central, locuit de fricoşii şi nerăzboinicii greco-slavi, îi place să-l numească Tesalia. Dar oare rabinul Beniamin nu spune lămurit cum că vlahii locuiesc la munţi şi se coboară în regiunea grecilor pentru a-i prăda? În sprintenie, călătorul acela îi compară cu căprioarele, curajul lor războinic e neînfrânat, şi nici un rege nu a fost în stare de a-i domoli.

Omul din Tudela pricepuse bine impresiele veacului său, căci, curând după călătoria rabinului Beniamin (1186), toţi românii din lanţul de munţi al Pindului, până sus în văile Balcanilor, se ridicară sub conducătorii lor Petru şi Asan contra domniei apăsătoare, neoneste şi tâlhăreşti a Curţii bizantine, fondară un regat cu capitala Târnova pe clina nordică a Emului (Balcan).

Marginea cea mai în spre sud a regatului româno-bulgar erau munţii Tesaliei, sub un căpitan neatârnat care se numea (Megas) Vlachos (adică Marele Român) şi străluceşte sub acest nume în cronicele contimporane ale francilor şi bizantinilor."

Astfel vorbeşte Fallmerayer.

Noi mai ştim că tot aceşti români luase Tracia, Macedonia şi Tesalia, că au biruit de nenumărate ori oştirile greceşti şi pe acelea ale Împărăţiei latine din Orient, că au prins pe Baldovin I, că au răpus floarea cavalerilor apuseni, că Asanizii au fost recunoscuţi de papa ca dinastie regală a Europei, ca domni legitimi *Blacorum et Bulgarorum*, cu un cuvânt că acest fragment de popor, atât de nebăgat în seamă astăzi, când nici în ziaristică, nici la congres nu s-a pomenit de el, are îndărătul lui un trecut strălucit câştigat prin proprie vitejie faţă cu nişte duşmani cu mult superiori în cultură şi în arta războiului.

Şi cu toate astea aceşti oameni, la noi în ţară chiar adecă între conaţionalii lor, n-au fost cunoscuţi decât sub porecla ridicolă de cuţovlahi. Iar pe când averile boierilor noştri şi ale monastirilor se închinau fără scrupul la biserici greceşti şi se esploatau pentru scopuri greceşti, nu se găsea în tot largul acelei regiuni o singură biserică măcar în care să se fi auzit graiul românesc.

Astăzi, când acele averi, închinate totuşi unei misiuni de cultură, s-au luat de către statul român, pentru ca să stârnească aviditatea acelei clase de hoţi semidocţi carii stăpânesc România, astăzi speranţa unei întrebuinţări raţionale a acelor bunuri pentru deşteptarea risipitelor părţi ale poporului românesc e mai mică decât oricând. Pe când sute de mii de oameni ce fac parte din neamul nostru sunt coprinse de un adânc întuneric, pe când mintea lor naturală, curajul lor înnăscut şi iubirea lor de muncă îi face vrednici pentru un viitor mai mare, tot pe atuncea noi nu mişcăm nici degetul cel mic măcar în favorul lor, ci ne frământăm în turburări interne, ameţiţi de orgia palavrelor bizantine şi putrezind de vii prin corupţiunea unor parveniţi din Fanar carii sub pretextul a chiar ideilor naţionale irosesc în vânt puterile noastre.

„Politische Correspondenz" publică...*

În genere istoria Bulgariei nu e tocmai aptă pentru stabilirea unor drepturi pozitive asupra provinciilor în care ei locuiesc. Statul bulgar a fost înființat pentru întâia oară de un neam de tătari din Ural, cari au domnit în Târnova până în 1014, când împăratul Basilios II Bulgaroctonos (ucizătorul bulgarilor) i-au pus capăt. Aceşti tătari se creştinaseră şi se slavizaseră în cursul timpului. Amintim că în vremea aceasta, la 1014 şi mai târziu, tot acest împărat Basilios II, într-un hrisov formal, vorbeşte despre românii din ținutul Vidinului, din Bulgaria toată şi de pe lângă mare, va să zică din Dobrogea, şi-i supune jurisdicțiunii bisericeşti a patriarhului din Ohrida. De aci bulgarii au stat în atârnare completă de împărăția bizantină o sută şaptezeci de ani.

După asta, adecă la 1186, apar în scenă frații Petru şi Asan. După mărturia tuturor contimporanilor fără escepție, ei erau *români*, poporul lor – românesc, limba lor – românească. Elementul românesc era atât de răspândit în suta a douăsprezecea şi păn-într-a cinsprezecea încât Tesalia actuală se chema Marea Românie, Meyàly Blahia; Etolia – România Mică; Epirul – Țara Vlahioților; Moesia – România Albă; Țara Românească actuală – România Neagră (Mauro Vlachia). În fine Asanizii se numesc ei înşişi în documente „domni Blacorum et Bulgarorum." După stingerea liniei bărbăteşti a Asanizilor (1257), noul regat pierde către Împărăția bizantină toate provinciile c-o populație precumpănitor românească, iar statul *Cetății de spini* (Târnova) mai duce o existență precarie şi fără consistență până ce cade fără scăpare în mâna turcilor.

Într-adevăr, în zilele lui Murad I redusul stat care purta numele Bulgaria era împărțit în trei: la Vidin domnea Ioan Srațimir, cumnatul lui Vladislav Basarab şi nepotul lui Alexandru Basarab, la Târnova – fratele vitreg lui Srațimir, Ioan Sişman III, la Varna sus-amintitul Dobrotici. Dan I, nepot de frate a lui Vladislav Basarab şi frate bun cu urmaşul său Mircea I, era în război cu Sişman pentru marginele țării sale de dincolo de Dunăre. Cari vor fi fost acele margini nu putem şti exact din cauza lipsei de documente; sigur este numai că sub Mircea I nu mai e vorba de domnie bulgară în cetățile de pe malul drept al Dunării şi în Dobrogea.

La 1389 e bătălia din Câmpul Mierlei, după care toți cei ce-au luat parte în contra turcilor devin vasali, afară de Mircea.

La 1393 – cinci ani în urmă – se desființează şi umbra regatului vasal din Târnova, şi Bulgaria devine paşalâc, afară de Dobrogea şi cetățile de pe Dunăre.

La 1394 bulgarii, statul şi biserica națională, sunt desființați, patriarhul lor Euthimie e târât în robie.

În starea aceasta de dezolațiune scaunul ecumenic din Constantinopol însărcinează pe mitropolitul din România Neagră (Mauro Blahia) cu exercitarea tuturor drepturilor episcopale în Târnova, iar la 1395 mitropolitul Țării Româneşti petrece în capitala Bulgariei. Fiul ultimului rege, Sişman, anume Alexandru, se turceşte şi e numit guvernator la Samsun în Asia Mică.

La 1396, adică doi ani în urmă, e cumplita bătălie de la Nicopolis ad Haemum, care se mântuie prin înfrângerea Europei întregi de către Baiazid Ilderim. Din eroare unii au admis că locul acestei bătălii ar fi fost lângă Dunăre la Nicopolis ad Danubium, numit Micul Nicopol, care era

* Publicat în „Timpul," IV, nr. 53, 8 Martie 1879, p. 1-2.

în mâinile lui Mircea. Bătălia aceasta de o epică măreție a avut loc lângă Marele Nicopol, ale cărui ruine se văd azi în satul *Nichiup*, 4 ceasuri depărtare de Târnova, 12 ceasuri de la Dunăre, unde râul Rușița se varsă în Iantra.

Am arătat mai sus că, cu toată victoria turcească de la Nicopolul Mare, Mircea se numește încă la 1399, adică trei ani în urmă, domn al întregului țărm drept al Dunării până la mare și vladaleț al Dristului.

La 1402 Baiazid e învins și lănțuit de Timur Lenk în bătălia de la Angora. Despre o invazie a Țării Românești nu mai poate fi vorba, căci împărăția osmană era sfâșiată prin lupta între frați, între fiii lui Baiazid.

Dobrogea și Dristul, precum și întregul mal drept n-a putut fi luat de la români decât de Mohamed I și anume la 1416, când Mircea, încărcat de ani și slăbit de lupte necontenite, a trebuit să se supuie, deși în condiții cu mult mai bune decât toți principii slavi și greci ai Peninsulei Balcanice împreună.

Românii, întemeietorii Imperiului al doilea Bulgar, al Asanizilor, 1186 – 1257*

Căderea Imperiului bulgar prin împăratul Basilios, ucigătorul de bulgari, la 1018 e una din întâmplările cele mai însemnate şi mai determinante din suta a unsprezecea, ba din întreg evul mediu. Imperiul roman al Răsăritului (numit cel romaeic) se restabili din nou şi ajungea de la Marea Adriatică până la Marea Neagră, de la Dunăre până la vârful de sud al Peloponesului. Înlăuntru se înfrânsese domnia străină, visul unui imperiu bulgaro-roman se evaporase, sâmburul poporului bulgar căzuse pe câmpiile de luptă, oasele uriaşe ale bulgarilor se-nnălbeau pe câmpul de bătălie de la Spercheios, pustiite erau şesurile de la Niş, Sophia şi de lângă Ovcepolye; tăriile din munţi, ce păreau a nu se putea lua, palatele împărăteşti de la Târnovo şi Kastoria trecuseră în mânele romaeilor; discordia şi trădarea membrilor Casei Şişmanizilor grăbiseră căderea Împărăţiei, iar căderea aceasta căta să înlesnească, ba să împlinească definitiv contopirea bulgarilor cu slavii şi slavizarea celor dentăi. Dar pe cât de greu a fost pentru romaei de-a aduce căderea acelei împărăţii, care le fusese atât de fatală adeseori, tot atât de greu era de-a umplea golul pe care-l produsese căderea dinastiei indigene şi pieirea politică a poporului. Deja, în interesul lor propriu, bulgarii fuseseră păzitori ai Dunării; cele mai scumpe amintiri istorice ale lor erau relative la respingerea ruşilor lui Svjatoslav, a cărui incursiune, la a. 969, adusese cu sine căderea Imperiului bulgar de la Preslav şi încorporarea lui cu Imperiul romaeic sub Ioan Zimisches, la 971. Abia atunci, după căderea Imperiului de la răsărit, urmă cearta pentru moştenirea, între cei patru fii ai lui Şişman, carele, la 963, se lepădase de Imperiul de căpetenie şi de ţariul acestuia, Petru, şi întemeiase Imperiul de la Prespa (Ochrida, Kastoria). Dezbinarea între cele două imperii, la care poate c-o fi luat parte precumpănirea populaţiunii slave de pe lângă Ochrida, au înlesnit victoria romaeilor. Lupta de esterminare de sub Basilios, care-a ţinut patruzeci de ani, stricase cumplit nu numai celor învinşi, ci şi învingătorul suferi pierderi nemăsurate. Când Bulgaria era cucerită deja, pieri o oaste grecească, la 1040, în lupta cu Ştefan Vojslav, Domn în Zeta şi Travunia; alte pierderi le aduse ridicarea bulgară de sub Petru Deljan, pretins fiu al ţarului Gavril, până ce şi acesta pieri prin alt Şişmanid, Alusian, fiul ţarului Vladislav. Dar după acestea chiar se mai nimici o mare oaste romeică în strâmtorile de lângă lacul Scutari. Aceste stări înfricoşate grăbiră invazia polovţilor (pecenegilor) în Tracia veche şi în Macedonia. Ceea ce cruţase războiul bulgar pieri acum (1048-1051) şi când pecenegii, după ce sfărmaseră de trei ori despărţămintele de armată romaeică, trecură îndărăt peste Dunăre, veniră apoi, de la 1065 începând, crunţii cumani, se uniră cu pecenegii şi prădară, uciseră şi părăduiră ţările dunărene până adânc în suta a douăsprezecea. Când la 1122 a succes a-i bate bine pe pecenegi, vin cumanii în locul lor; ţară şi locuitori cad în starea unei nemărginite barbarii; Tracia aparţine unor păstori, unor nomazi români.

Se născuse o anarhie generală. Basilios lăsă să subziste cele treizeci de episcopii bulgare şi instalase în Ochrida un arhiepiscop grecesc, atârnător de patriarhul de la Constantinopol; poate spera să poată esercita prin episcopi o influenţă asupra locuitorilor din ţara supusă. Dar domnia militaristă de sub strategi şi apăsarea fiscală a romaeilor, înstrăinând provinciile de Imperiu, îngreuiau stăpânirea recâştigată; clerul grecesc nu se putea împrieteni cu poporul bulgar, cu

* Publicat în „Timpul,"VII, nr. 256, 21 Noiembrie 1882, p. 2-3, nr. 257, 23 Noiembrie 1882, p. 2.

aceşti barbari „murdari şi puturoşi." Theophylaktos, arhiepiscop din Ochrida, scria că acest popor „nu e bogat decât în răutate, că e decăzut la estremitate, că se îmbracă în piei puturoase şi face cu neputinţă petrecerea grecilor acolo." Apoi se mai întâmplă că „sârbii cari se numesc şi croaţi" făcură uz în folosul lor de catastrofa bulgarilor, cercară a-şi supune împărăţia de la Ochrida, arseră bisericile, pustiiră totul cu foc şi sabie, încât la 1073 arhiepiscopul scria că nici un diacon, nici un preot nu mai e în vestita odinioară biserică a bulgarilor. Această disoluţiune se manifestă în toate privirile. Theophylakt menţionează pe-un apostat[1] care nelinişte Mokoi, o parte a Ochridei. Un bogomil trebuie să fi fost, fără îndoială. Nu mai puţin Dobromir, care adună la 1078 în Mesembria o gloată puternică de oaste. Un altul se mănţinu la Beljatowo, se căsători cu fiica unui principe cuman şi părăduia după plac în Tracia. Nu e neverisimil că agresiunea armată a bogomililor au înlesnit alipirea croaţilor la Roma, precum pe de altă parte papa Grigorie VII, acordând coroană regală lui Zwonimir, s-a îndemnat la o cerere analogă şi principele sârbesc Mihail, un fiu al acelui Ştefan Vojslav care s-a mănţinut în contra romaeilor şi care, la 1053, au obţinut titlul de protospatharios. Mihail apare în adevăr în scrisoarea papei ca rege slav, rex Slavorum, dar e recunoscut, mai mult ca rege de fapt decât legitim. El avea neînţelegeri cu arhiepiscopul din Spalato, în contra căruia favoriza pe episcopul din Raguza. Acest din urmă, avea fără îndoială să primească palliul, pe care Mihail (î)l solicita pentru un arhiepiscop, iar el însuşi pretindea pentru sine în dar un steag ca acela ce i se dăduse din partea papei noului rege al Croaţiei. Dar lucrurile începură curând să se clatine, căci Robert Guiscard, duce vasal al papei, incurse în Imperiul romaeic, regatul Croaţiei se uni cu Coroana Ungariei, sub Manoil Comnenul (1143-1181), stăpânirea romaeică se răspândi învingătoare pân-la Adriatica, Ungaria pare a se fi anexat pentru un timp oarecare la Împărăţia romaeică, ba chiar regele de „Tschechis,"[2] Vladislav din Boemia, deveni vasal al împăratului romaeic, carele credea a putea realiza unirea celor două împărăţii, a celui german cu cel romaeic, folosindu-se de cearta papei Alexandru cu Frideric I.

Aci apare deodată în fruntea unor evenimente nouă o naţionalitate care pân-atunci pare a nu fi avut o altă menire decât aceea de-a fi călcată de-a călare de slavi, bulgari, romei, pecenegi, cumani.

Lumea slavilor de sud nu-şi mai avea pe atunci centrul lângă Dunăre, ci la Ochrida şi în Diocleea sârbească, pentru care s-a întemeiat arhiepiscopia din Antivari, care deveni chiar Scaunul primatului sârbesc. Episcopii latine, cari dispărură mai în urmă,[3] corespundeau cu populaţiunea latină (romană) a ţărmului. Înlăuntrul ţării însă urmaşii provincialilor romani se prezintă sub formă de vlahi, aşezaţi în mijlocul bulgarilor, încât oraşele Ochrida, Prespal, Perlepe, Belgrad în Macedonia superioară, se prezintă ca oraşe vlaho-bulgare.[4] Încă în suta a paisprezecea locuiau în Cataro, Antivari, Dulcigno, Svac, Scutari, Drivasto latini, în suta a douăsprezecea locuitorii dinlăuntrul Dalmaţiei vorbeau în adevăr slavoneşte după Guilelm de Tyrus (1188), însă nu locuitorii din oraşele pe de ţărmuri. Existau vlahi înainte de toate în Thessalia, care numea Marea Vlahie, Meyáli Blahia; - o Mică Vlahie era de cealaltă lature a Pindului, o Vlahie Neagră în Moldova;[5] apoi erau vlahi în Rodope, în Dobrogea, lângă Anchialis şi Bizye.[6] Ansbert, autorul plin (de) cunoştinţe a istoriei cruciatei împăratului Frederic I, cunoştea în apropiere de Thessalonika o ţară roditoare pe care o numeşte Flachiam.[7] Mai mult. El, care numeşte pe marele Nemanja Mare Duce al Serbiei şi Rasiciei (Crassiae), el,

care destinge foarte bine bulgari, serbi şi vlahi, numeşte de-a dreptul Blachi pe întemeietorii Imperiului al doilea bulgar, care apare sub numele domniei Asanizilor; Petru, care se cheamă şi Kalopetru, e domn al vlahilor (dominus Blachorum). Puterea lor, care se-ntemeia pe unirea vlahilor cu cumanii, era la 1190 atât de mare încât putură face împăratului Frederic I propunerile cele mai mari în lupta în contra romaeilor; o oaste sârbească avea să se unească cu el şi să ajute a cuceri Constantinopolul, iar Petru, care-şi aşezase deja pe frunte cercul de aur, după ce câştigase pentru el pe bulgari, avea să devie prin împăratul german (allemanic) stăpânitor al Constantinopolului. Rösler, în *Romänische Studien*, are pe deplin cuvânt când atribuie o enormă consecuență hotărârii pe care-ar fi luat-o împăratul, căci poporul românesc, care umplea pe atuncea partea dinlăuntru a tuturor provinciilor Traciei, Macedoniei, Thesaliei, Moesiei, întrecea ca număr şi putere fizică pe poporul grecesc... Dar, trebuia s-adaoge, el nu era organizat, (î)i lipseau înainte de toate centrele orăşeneşti, nu era unit nici politiceşte, nici bisericeşte, nici teritorial, era pretutindenea şi nicăiri şi câştiga un sâmbure consistent totuşi numai prin bulgarii trăitori în oraşe.

Cum că însă mişcarea care, de la 1186 începând, a dus la ridicarea unui mare Imperiu vlahic a pornit de la vlahi, iar nu de la bulgari, se-nțelege şi cumcă acest Imperiu se numeşte în mod impropriu bulgar, n-o spune numai Ansbertus, căruia, cu tot spiritul său foarte exact de observație, i s-ar putea atribui, străin fiind, o concepție eronată a raporturilor naționale. Într-un mod atât de hotărât concordă cu el unul din cei mai buni martori ai zilelor acelora, Choniatul Niketas,[8] precum şi autorul german al cruciatelor împăratului Frederic. El arată că frații vlahi au fost aciia cari-au răsculat întregul popor al vlahilor, de cari se țineau şi ei,[9] şi-i înseamnă pe Asanizi ca vlahi, nu ca bulgari.

E înainte de toate necesar de-a privi mai de aproape darea de seamă a Choniatului, de vreme ce-a fost contimporan cu răscoala vlahilor şi de vreme ce, ca cunoscător eminent al evenimentelor din timpul său,[10] merită o deosebită recunoaştere.

El cunoaşte aşezările lor, zice că sunt mysii, moesianii de odinioară, numeşte pururea vlahi[11] pe frații Petru şi Asan, aminteşte cauzele răscoalei lor, destinge pe bulgari de vlahi, pe cari frații voiesc să-i mişte la o răscoală comună, şi anume cu intenția de-a nimici pe romaei,[12] încoronarea lui Petru de către sine însuşi în oraşul Pristhlava, războiul întâi cu vlahii şi cum într-acesta Petru şi Asan fură goniți cu ai lor peste Istru şi cum se amestecară acum cu skyții (cumanii) învecinați,[13] încât în răscoala aceasta se iveşte şi un al treilea component etnic constitutiv: blachii, bulgarii, cumanii. Blachii se supuseră în aparență împăratului Isaak Angelos, care neglijă de-a sfărâma cu totul răscoala şi le dete printr-asta blachilor putința de-a se reculege şi de-a izbucni din nou. Cum se întâmplă aceasta, Asan se-ntoarse acum cu puternic sprijin din partea cumanilor şi acum ținta sa era de-a face din blachi şi bulgari un singur imperiu,[14] precum fusese şi mai înainte. Acesta a fost aşadar stadiul al doilea al ridicării. În lupta proximă Petru şi Asan răpiră flamura imperială şi hainele împăratului şi se împodobiră cu ele.[15] Apoi urmă un nou război cu Blachii,[16] lupta împăratului cu blachii şi cumanii la Berrhoea, prinderea soției (lui) Asan şi predarea fratelui său Ioan ca ostatec; războiul fu rău purtat. Când campoducele Constantinos Aspietes (î)i observă împăratului Isaak că oastea nu se poate lupta tot într-un timp şi în contra vlahilor şi în contra foamei, împăratul puse să-i scoată ochii. Blachii, ce făcuse tăriile lor inaccesibile, pustiau împreună cu cumanii provinciile romane, împăratul pierdu, la

1190, oastea şi podoaba capului său (Kádiu). Descrierea pe care Niketas o face despre purtarea împăratului Isaak Angelos confirmă pe deplin ceea ce tot el relatează, cumcă fraţii vlahi nu doreau nimic mai mult decât păstrarea acestui împărat, a cărui incapacitate garanta vlahilor şi amicilor lor skythici victoria armelor. Cetele lor nu se puteau oare înarma cu armele pe cari romaeii fugari le pierdeau în strâmtorile munţilor şi pe cari le luau de la romaei oamenii lor ce se căţărau ca şi caprele. Ei, vlahii şi cumanii, sunt aciia cari luptă mereu cu oştirile lui Isaak Angelos. Vlahii sunt acei cari înving. Ei prefac Tracia într-o pustietate, ei dărâmă oraşele, ucid pe locuitori sau îi vând în robie în mari depărtări; ogor, pădure şi vie, orice semănătură şi sădire piere şi singurul rod al ridicării noului Imperiu din Târnovo este nimicirea culturii romaeice şi a rasei romaeice, ori pe unde numai o pot stârpi vlahii şi skyţii, cumanii. Tracia trebuia să devie o vizuină pentru animale sălbatece. Un indiciu nu puţin semnificativ în privirea vlahilor, cari acum jucau rolul cel mare şi n-aveau aşezări numai din a dreapta Dunării, este că la disoluţiunea Imperiului romaeic al lui Angelos şi la întemeierea unui Imperiu latin nu se nasc state nouă greceşti numai în Nicaea, Herakleia, Sinope şi Trapezunt, ci Sguros Leon întemeiază unul în Korinth şi Nauplion, Chamaretos Leon în Sparta, Mihail din neamul sebastocratorului Ioan în Nicopoli şi Durazzo (Epidamnos), marchizul latin Bonifaciu în Thessalonic şi Thessalia inferioară, iar în Thessalia superioară, care acum se cheamă Vlahia Mare, se ridică un alt principe, pe care Niketas nu-l citează cu numele. Dar şi francul Robert de Clary, cari au scris în limba franceză lupta latinilor cu grien, grecii, şi care descrie luarea Constantinopolului la 1204, nici el cunoaşte pe inamicul de moarte al latinilor şi romaeilor, Johannes, altfel decât sub numele de Johans li Blaks şi tot aşa-l numeşte şi pe nepotul şi urmaşul lui, după ce Sf. Dimitrie ucisese pe cel dentăi în octomvrie 1207, în timpul odihnei de noapte. Erau regi al Vlahiei, rois de Blakie. În acelaşi chip se esprimă Geoffroi de Villeharduin: Johanris li rois de Blakie; dar întrebuinţează şi espresia le rois de Blakie et de Bougrie. Traducătorul neofrancez şi-au permis însă libertatea neoistorică de-a face din el le bulgare sau roy de Bulgarie, ceea ce apoi a trecut în cărţile noastre de istorie. Chiar acolo unde Geoffroy spune espres roi de Blakie traducătorul pune roi de bulgares. Geoffroy nu vorbeşte, ca Niketas, de skyţi, ci de cumani şi vlahi. Locuitorii prinşi ai oraşelor romaeice se târăsc, după porunca regelui Ioan, în Blaqui, în închisoare. Încet, încet se aude vorbindu-se (de la 1206 începând) şi despre un ţari al vlahilor şi bulgarilor, curând apoi numai despre unul cuman.

Şi Henry de Valenciennes, urmaşul lui Geoffroy de Villeharduin, vorbeşte regulat de *blas et comains*, el menţionează că Esclas, vărul domnitorului peste *blas et comains*, anume Burille, este vasal al împăratului Enric, pentru Blaquie la Grant.

Faptele acestea ar trebui de sine înşile să fie îndeajuns pentru a dovedi că noul Imperiu bulgar al Asanizilor a fost înainte de toate un imperiu vlahic, deci românesc, şi că caracterul lui a fost cu precumpănire acesta.

Ceea ce pare a se opune însă acestei maniere de-a vedea este împrejurarea că fraţii Petru şi Asan au întemeiat Imperiul nou la Târnovo, capitala veche bulgară, afară de asta recunoaşterea Asanizilor de vlahi e în aparenţă contestată de însăşi afirmarea lor directă că s-ar fi coborând din neamul vechilor ţari bulgari, încât imperiul şi Casa domnitoare ar fi veritabil bulgare şi nu vlahe. Această obiecţiune va trebui s-o cercetăm cu amănunţime.

Nimeni nu va tăgădui faptul de (mai) sus şi dacă cei doi fraţi vlahi voia să câştige importantul

Târnovo şi poporul bulgar, pentru o împreună ridicare în contra romaeilor, trebuiau să se îndrepte către vechiul oraş al ţarilor şi să facă din el punctul de plecare al răscoalei lor, să implice pe poporul bulgar în revoluţia care avea de scop nimicirea romaeilor. Nimic nu pricepeau bulgarii mai lesne decât că, după un ucigător de bulgari romaeic din Constantinopole, să urmeze un ucigător de romaei din Târnovo.

Cât s-atinge însă de originea ridicării bulgare, e sigur că ea n-a plecat de la bulgari, ci de la cei doi fraţi vlahi, cari, precum se va vedea mai târziu, se numeau ei înşii romani, iar nu romaei sau latini. Cererea pe care Petru şi Asan o adresară împăratului Isaak Angelos şi a cărui impetuozitate i-a atras lui Asan o palmă peste obraz, după porunca sebastocratorului Ioan, palmă ce s-a plătit mai târziu cu atâta sânge romaeic, cererea aceasta era relativă nu la bulgari, ci la intrarea vlahilor în serviciul militar romaeic şi, abia când cererea a fost respinsă în modul cel mai insultător, cei doi fraţi întreprinzători hotărără a turbura şi pe bulgari, de a se avânta în fruntea lor şi, precum Nemanja între sârbi tindea la rumperea de domnia romaeică, tot astfel să lucreze şi ei în contra clătinătoarei domnii a Casei Angelos.

Dacă Petru şi Asan ar fi fost, precum se afirmă din nou, coborâtori din vechii ţari bulgari, ridicarea lor ar fi avut o formă foarte simplă. Ar fi trebuit numai ca în Târnovo să se refere la descendenţa lor şi bulgarii, cari făcuseră încercarea de-a scutura jugul romaeic ori de câte ori un descendent veritabil sau mincinos al vechilor ţari împlântase flamura independenţei, s-ar fi adunat cu entuziasm împrejurul lor. Dar nu se-ntâmplă nimic din toate acestea. Cei doi vlahi avură mai întâi nevoie de-un soi de profetese şi profeţi, cari spuneau că e în voinţa lui Dumnezeu ca vlahii şi bulgarii să se ridice. Ba de mirare e că însuşi Sf. Dimitrie trebuie să intervie, carele atât în Patras cât şi în Salonichi se dovedise ca cel mai mare adversar al slavilor, căci, precum cehii obicinuiau a ieşi la război în contra germanilor după ce invocase pe Sf. Wenzel, aşa romaeii ieşau în contra slavilor după ce invocase pe Sf. Dimitrie. Acum însă, după pustiirea Salonicului de către normani, sfântul îşi părăsise sanctuarul din oraşul grecesc, pentru a căuta un nou sanctuar în Târnovo, care nu fusese zidit de bulgari ci de *vlahul* Petru. Dacă însă Kalopetru avea de gând a influenţa şi asupra populaţiunilor greceşti nemulţumite cu domnia familiei Angelos, de-a-i răsturna pe aceştia şi de-a deveni împărat al romaeilor, desigur nu exista un mai bun mijloc decât de-a atrage în joc şi pe Sf. Dimitrie, patronul apărător al grecilor, care, precum şi Sf. Veit călătorise de la saxoni la boemi, călătorea acum de la Salonic la Târnove. Dar, cu toate acestea, lucrul nu mergea atât de lesne. Bulgarii şi vlahii trebuiau să se razime încă pe cumani, între cari fără nici îndoială locuiau şi vlahi, pe malul stâng al Dunării. Întemeiarea regatului sârbesc sub marele Nemanja pricinuia, după cum se esprima Ansbert, mari neajunsuri romaeilor, cari în mai multe rânduri bătuse pe bulgari. Unirea ţarului vlah al bulgarilor cu cumanii era însă atât de intimă încât Kalopetru putu să ofere împăratului german, în certurile acestuia cu buzantinii, o oaste auxiliară de 40000 de bulgari şi de cumani, dacă-l va recunoaşte pe el de împărat romaeic. Frideric I respinsese însă oferirile serbilor din Diocleea; el nu intră nici în voia principelui vlahilor şi bulgarilor şi merse neoprit spre Ierusalim. Dar, în loc de a ajunge la Iordan, ajunse numai până lângă Saleph; cadavrul fu înmormântat în Antiohia eliberată. Cu greu împăratul Isaak îşi scăpă viaţa, la 1190, în lupta cu bulgarii de lângă Berrhoea; când aceştia cuceriră Niş şi Sophia, ei duseră de acolo la Târnovo relicviile veritabilului patron al bulgarilor; S-tul Ioan din Ryl înlocui curând la bulgari pe romaeizândul

sfânt Dimitrie. El nu putu scăpa însă pe Ioan Asan I nici de trădare, nici de ucidere. Fratele mai mic fu ucis la 1196, cel mai mare, Kalopetru, la 1197, amândoi de către bulgari. Al trelea frate fu ucis de-un cuman, la 1207. După legendă căzu însă de mâna Sf. Dimitrie din Salonic, neocrotit de Ioan din Ryl, patronul bulgarilor.

E important a afla cum indicau membrii nouăi Case vlahe de țari originea lor. Această cestiune pare dezlegată de-o scrisoare a papei Inocențiu III către legatul său, ca răspuns la plângerile regelui Ungariei de la 1204, în care scrisoare papa spune espres că Petru şi Johnnicius, cari se coboară din sângele foştilor regi, nu tind a ocupa, ci numai a recupera țara părinților lor.

Cu aceasta pare a se potrivi un pasaj din scrisoarea lui Johannicius (Kalojohannes), împăratul (*imperator Bulgarorum et Blachorum*), în care se zice: „Dumnezeu privi la umilirea noastră şi ne aduse aminte de sângele şi de patria de la care descindem."

Pe lângă această scrisoare, care, privită mai de aproape, se esprimă cu mare precauțiune şi care cerea papei o coroană (1202) precum o avea Petru şi Samoil, cari însă nu sunt numiți strămoşi (*progenitores*), mai există ca pendent o scrisoare a lui Basilius, arhiepiscop din Zagora, cătră acelaşi papă, în care, ca motiv că demn este de-o coroană imperială, se citează întâi înclinarea lui Kalojoannes, precum ş-a întregului Imperiu, pentru biserica romană, apoi descendența acestuia din sânge *roman* (1202). Într-o scrisoare anterioară, pe care Kalojoannes o adresase papei Innocențiu şi din care acesta citează un pasaj, domnitorul bulgarilor şi vlahilor (*Bulgarorum et Wlachorum*) zice de-a dreptul că strămoşii săi descindeau din Roma (1199?), că prin urmare nu erau bulgari.

Astfel *cancelaria romană* este aceea care numeşte pe foştii țari, veritabili bulgari, *progenitores* al lui Ioannițiu, în loc de *praedecessores*, încât din asta se naşte eroarea că vlahul, românul, care se laudă a fi de origine curat romană, n-a avut pe bulgari ca predecesori, ci ca strămoşi! Innocențiu menționează rugămintea lui Kalojoannes pentr-o coroană romană, precum li se dăduse lui Petru Samoil şi altor predecesori ai lui Kalojoannes şi orânduieşte ca legatul destinat pentru Bulgaria să facă cercetări îngrijite în privirea coroanei acordată de biserica romană acestor predecesori.[17] Johannicius să poarte deocamdată de grijă ca statutele aduse de legat să fie primite de întreaga biserică a bulgarilor şi vlahilor şi să fie observate. O espresie egală pentru dublul imperiu o-ntrebuințează Innocențiu în scrisoarea către arhiepiscopul din Zogora (27 noiemvrie 1202).[18]

Kalojoannes însă se numi după aceasta *imperator Bulgarorum* şi-l asigura pe papa că grecii (î)i făcuseră prin patriarh propuneri de a-l încorona de împărat şi de a-i da şi un patriarh, căci, fără un asemenea, împărăție nu poate sta.[19] Dar el voieşte să fie serv al S-tului Petru şi al Santității Sale. După asta Innocențiu, care încă la 10 septembrie 1203 (î)l numea pe Kalojoannes „Domn al bulgarilor," se decise la 25 fevruarie 1204 să-l recunoască de rege al *bulgarilor şi blachilor*,[20] să-i trimiță coroană şi sceptru, să puie să-l încoroneze rege, să ridice pe arhiepiscopul din Târnovo la rangul de primat (nu patriarh) al Regatului bulgarilor şi vlahilor, să-i dea acestuia dreptul de-a încorona pe regii vlahilor şi bulgarilor, de-a sfinți în orice biserică a Bulgariei şi Vlahiei chrisma, după care urmă declararea decisivă a împăratului întregei Bulgarii şi Vlahii.[21]

În scrisoarea prin care Kalojohannes predă, în calitate de imperator al întregei Bulgarii şi Vlahii, imperiul său Scaunului papal vorbeşte de repetate ori de foştii împărați ai Bulgariei,

Simeon, Petru şi Samoil.[22] Este aşadar semnificativ că, chiar acolo unde era în interesul lui de a-i numi strămoşii săi, el întrebuinţează numai termenul *praedecessores*, numindu-i cu toate astea împăraţi, precum se numeşte el însuşi, şi pe lângă cari vorbeşte de un Imperiu al Bulgariei şi Vlahiei. Abia atunci când ceru direct de la papa Innocenţiu ca noul arhiepiscop de Târnovo şi primat al întregei Bulgarii şi Vlahii să fie ridicat patriarh, să se erige un patriarhat permanent în imperiul său, el însuşi să fie încoronat,[23] vorbeşte de împăraţii Simeon, Petru şi Samoil nu numai ca de nişte predecesori, ci ca de strămoşi. Innocenţiu se fereşte a-l recunoaşte de împărat; dar vorbeşte despre el cu termenii *„rex bulgarorum et Vlachorum qui imperat;"*[24] menţionează că bulgarii şi vlahii coboară din sânge roman,[25] ceea ce în orice caz nu se putea zice decât pentru cei din urmă. Abia acum, la 15 septemvrie 1204, papa, în scrisoarea către regele Ungariei, numeşte pe fraţii Petru şi Johannicius coborâtori din vechiul neam al regilor (bulgari),[26] ceea ce ca fapt istoric nu are mai multă valoare decât menţiunea de mai sus că bulgarii şi vlahii ar fi de origine romană.

Kalojohannes însă obţinuse ceea ce voise. Voise să fie împărat, ca ţarii de mai înainte; o putea face numai dacă se răzima pe aceştia şi astfel predecesorii deveniră străbuni; papa consimţi la acestea, pentru a dovedi regelui Ungariei că noua ridicare nu era în sine o inovaţiune, că nu se făcea pe seama sau în paguba Ungariei, ci că fraţii victorioşi cereau numai îndărăt ceea ce era al lor. Numai în una papa nu intră în voia lui Kalojohannes: niciodată nu-l numi direct *imperator*, nici pe primat patriarh; şi când acum Balduin, conte de Flandray, deveni împărat (latin) la Constantinopol, nici încoronarea, nici trimiterea de sceptru, coroană şi flamură (vexillum) nu mai erau de ajuns; imediat după victoria latinilor se arată la noul rege o supărare, care se manifestă deja în scrisoarea asupra încoronării îndeplinite. Kalojohannes se numeşte acum rege al întregei Bulgarii şi Vlahii,[27] iar domnia sa regnum, ceea ce înseamnă că nu exclude cuvintele *Basileos* şi *Basileia*, termenul grecesc pentru imperiu. Arhiepiscopul primat vorbeşte, din contră, de încoronarea împăratului, împlinită la 8 noiemvrie 1204, stil bulgar.[28] Împărţeala Imperiului Romaniei a urmat. Balduin de Flandra e acum împăratul peste un imperiu consistând din a patra parte decum fusese şi lupta între el şi împăratul-rege bulgaro-român izbucneşte. În curând contele Enric, fratele lui Balduin, regent al Imperiului (moderator), are a ne vesti despre reaua reuşită a bătăliei de la Adrianopole, de la 15 aprilie 1205, despre prinderea lui Balduin şi închiderea lui în temniţa lui Johannicius, domnul *vlahilor*,[29] care l-au atacat pe acesta c-o mulţime nenumărată de vlahi şi cumani. Innocenţiu III se văzu silit a interveni pentru pace între bulgaro-vlahi şi latini; dar nu-i succese nici de-a obţine măcar eliberarea lui Balduin, a cărui închisoare deveni poate ceva mai suportabilă – la început fusese-ncărcat cu lanţuri până în gât -, dar totuşi în urmă fu aruncat într-o prăpastie, cu mâinile şi picioarele tăiate, unde pieri în mod vrednic de plâns. Oraş după oraş de pe teritoriul latino-grec fură acum prădate, populaţia ucisă; noul imperiu fu cel puţin întru atâta bulgar, întrucât, ca-n zilele lui Krum, ţara cea mai frumoasă deveni pustietate: numai animale sălbatece, dar nu romaei şi latini s-o mai poată locui. În sfârşit, trebuie să vie însuşi Sf. Dimitrie şi să-l omoare, la vreme de noapte, pe Romaeoktonos; Johannicius se dezbinase cu conducătorul bulgarilor şi acesta preferă, în loc de-a fi ucis, să ucidă el însuşi pe împăratul-rege (1207).

Din cele mai de sus va fi rezultând însă cu siguranţă o serie de fapte:

1) Imperiul bulgar în adevăratul înțeles al cuvântului a fost numai cel mai vechi şi e despărțit de domnia Asanizilor prin sângeroasa domnie a lui Basilios Bulgaroktonos şi prin dominarea romaeică.

2) Întemeietorii reînnoitului Imperiu bulgar erau vlahi, şi nu bulgari, de origine români, iar noul Imperiu din anul 1186 era vlaho-bulgar.

3) Ridicarea în anul 1186 a pornit de la vlahi, s-a sprijinit mai cu seamă pe cumani, a atras în curentul ei şi pe bulgari şi astfel al doilea Imperiu bulgaro-vlah se deosebeşte în mod esențial de cel dentăi; e un imperiu mai cu seamă vlah, care (se) numeşte bulgar pentru că fraților vlahi le succesese de-a deveni domni şi ai Bulgariei.

4) Abia după ce aceasta s-a întâmplat s-a născut silința de-a pune pe noul neam de domnitori vlahi în relațiuni istorice şi de înrudire cu vechiul neam bulgar, ceea ce-a fost cu totul arbitrar şi eronat.

5) Întregul raport al vlahilor către bulgari şi cumani cată deci a se considera altfel decum se considera pân-acum. Ce deducțiuni sunt însă a se face dintr-aceasta pentru istoria românilor nu mai este obiectul acestor cercetări.

6) Nu se mai cade desigur de-a vorbi de Imperiul Asanizilor ca de-un imperiu bulgar. S-ar comite numai aceeaşi eroare în care au căzut, după cum am dovedit, traducătorul francez al lui Villeharduin, când a schimbat arbitrar Blaquie în Bulgarie, ştergând astfel tocmai deosebirea caracteristică între Imperiul Asanizilor şi cel bulgar de mai nainte. Dacă prin aceasta se şi pierde o bucată de istorie pur slavă, adevărul istoric poate câştiga numai. Impariul era vlaho-bulgaro-cuman, dinastia vlahă.

(Monografie de C. cav. de Höfler, în „Analele Academiei din Viena")

Note bibliografice

1. a servo et apostata. Ep. LXIV. Traducerea latină a scrisorilor lui Theophylakt la Baronius după un codex vaticanic nu coincide însă cu totul cu scrisorile publicate în ediție separată.
2. cum scrie Kynamos.
3. Episcopatus Swarinensis, Polatinensis, Arvastinensis, Swacinensis, Dulcinensis, Sarcanensis, **Theiner**, *Vet.-Monum. I şi XIV*
4. Hopf., *Griechenland*, p. 333.
5. l. c., pag. 61
6. Jirecek, p. 218. Serbi numeau despotatul Epirului Țara Vlachioților. **Rosler**, *Locuințele românilor în evul mediu*, p. 105 etsq.
7. Nicetas zice în mod espres că vlahii trecură peste Istru şi se aliară cu învecinații Skyți.
8. p. 93, 94. Aici, în sfârşit, traducerea franceză zice Valachie.
9. p. 102
10. Michaud I, p. 121, Traducerea franceză iar zice: les bulgares et les comanins.
11. Niketas, p. 385
12. Acropolita, p. 236
13. duo fratres-depriorum regum prosapia descendentes terram patrum suorum non tam occupare quam recuperare ceperunt. **Theiner**, *Vet. Mon. Slav. Merid. I*, p. 36
14. reduxit nos ad memoriam sanguinis et patrie nostre a qua descendimus. **Theiner**, l. c. p. 15
15. tamquam heredes descendentes a sanguine Romano. **Theiner**, l. c. p. 27
16. quod de nobili Urbis Romae prosapia progenitores tui originem traxerint. l. c. p. 11
17. Scrisoare de la 27 noemvrie 1202: et aliis progenitorbus tuisi in libris tuis regitur concessisse, l. c. p. 16 - l. c. p. 17
18. n. XXIX
19. quia imperium sine Patriarcha non staret
20. l. c. n. XLI
21. me dominum et imperatorem totius Bulgariae et Vlachiae, l. c. n.XLIII
22. n. XLIII
23. n. XLVI, praedecessoru meorum Imperatorum Bulgarorum et Blachorum – Symeonis Petri et Samuelis progenitorum meorum, l. c. p. 29
24. Archiepiscopis Bellesbuldensi et Prostlavensi, n. XLVII
25. Bulgarorum et Blachorum populis-descenderunt etiam ex sanguine Romanorum, n. XLVIII
26. l. c. p. 36
27. n. LXI
28. n. LXI
29. a Johannicio Blachorum domino, n. LXIII

„Răsăritul Europei...”*

Răsăritul Europei, Peninsula Balcanică, înfăţişează azi, ca nealtădată, priveliştea unor aspiraţii atât de contrarie unele altora încât ne e peste putinţă a vedea în aceste mişcări ceva voluntar, de sine stătător, cu o ţintă clară, ci suntem siliţi a admite influenţe de dinafară, primejdioase tuturor popoarelor Peninsulei şi fiecăruia îndeosebi dintre ele.

Cu etnografia în mână ne convingem lesne că nici unul, absolut nici unul din aceste elemente, cel bulgar, albanez, grecesc, turc, sârb, nu sunt îndestul de numeroase, fiecare pentru sine, spre a putea exercita cu succes o predominaţiune asupra celorlalte, încât la toate se aplică spirituala comparaţie făcută de contele Andrássy, că lupta între două dintre ele ar sămăna cu lupta între doi lei ce se înghit reciproc, încât şi de la unul şi de la altul nu rămâne decât coada.

Într-adevăr, dacă ne uităm la sârbi, îi vedem despărţiţi în două tabere, nu tocmai simpatice una alteia, poate din cauze etnologice chiar. Serbia ar dori, în adevăr, să adune sub sine pe toţi cei de-o rasă, sub coroana familiei Obrenovici; însă lucrarea sa în această direcţiune se împiedecă de aspiraţiunea Muntenegrului, care reclamă pentru sine acelaşi rol. Familia princiară Nieguş din Munţii Negri nu are mai puţin dorinţa de-a fi centrul împrejurul căruia să se grupeze viitorul regat al Serbiei mari. O a treia direcţiune, opusă amânduror acestora, este aceea a unui regat al slavilor de sud, sub auspiciele Casei de Austria, cristalizat împrejurul Croaţiei, căci croaţii nu sunt altă decât sârbi catolici.

Grecii, pierzând multe din calităţile lor antice, mai cu seamă acea senină inteligenţă care-i făcea atât de potriviţi pentru artă şi ştiinţă, au păstrat încolo multe din defectele lor antice, mai cu seamă însă instinctele demagogice, atât de înrădăcinate încât se simt în chiar descendenţii deznaţionalizaţi ai acelei rase. Cu tot instinctul acesta, nimic mai puţin decât constitutiv, şi care, din contră, e negaţiunea oricării mari formaţiuni de stat, idealul lor politic e o Grecie mare, cuprinzând poate Imperiul bizantin de odinioară, format de romani, dar atât de rău guvernat, atât de cumplit esploatat, cu aşa stângăcie susţinut de moştenitorii bizantini. Îndealmintrelea grecii au păstrat până azi vechea lor manieră de răspândire pe ţărmuri de mare şi în centre comerciale, şi numai pe ici pe colo formează sate de populaţiune rurală, încât istoricul Paparigopulos, voind a delimita teritoriul asupra căruia grecii ar avea drept, a trebuit să-şi numească harta sa nu etnografică, ci ... *etnocratică*. În noţiunea etnocraţie se cuprinde însă din capul locului dorinţa de-a predomina, de-a stăpâni asupra altora, pe de altă parte însă cată a se şti dacă elementele etnocratizate pe hârtie vor şi îngădui cu mâinile-n sân o asemenea predominare.

Venim acum la fraţii bulgari. Zicem fraţi nu figurat, ci în sensul propriu al cuvântului, de vreme ce regatul Asanizilor a fost româno-bulgar, şi Asanizii înşuşi români, după propria mărturisire făcută de regele Ioaniţiu în diplomele sale adresate Papei.

Aci întâlnim tendenţe de revendicaţiune şi de predominare faţă cu toate elementele Peninsulei, fie români, fie greci, fie slavi chiar.

Astfel s-a propus în Adunarea legiuitoare de la Sofia un proiect de lege de naturalizare, în care se zice:

De asemenea, vor fi cetăţeni bulgari, fără alte condiţiuni decât cele de mai sus, locuitorii de naţionalitate

* Publicat în „Timpul,” V, nr. 116, 25 Mai 1880, p. 1.

bulgară cari se află în provinciile anexate de România şi Serbia, şi nefiind hotărâţi a rămânea acolo, vor emigra în Bulgaria în termen de doi ani din ziua publicării acestei legi.

Anexate de români!

În coloanele foii noastre am arătat, în mai multe rânduri, că Dobrogea n-a fost nicicând bulgară, că predecesorii lui Mircea I încă o cuceriseră de la triburi tatare, că provincia a rămas a Ţării Româneşti mult timp după prefacerea Bulgariei în paşalâc, după moartea lui Şişman, şi că de la Mircea I a fost luată de către turci. Am dori să ni se arate cum o provincie luată de turci de la români şi redată prin Tractatul de la Berlin tot românilor poate fi numită o provincie *anexată* de la Bulgaria?

Albanejii sunt, într-adevăr, numai în defensivă. Vechea lor organizaţie în *gentes* pe teritorii bine definite şi poate aversiunea contra amestecului cu alte rase îi face să nu dorească a predomina, dar îi împinge a nu se lăsa nici predominaţi. Teritoriul albanez şi-l dispută acum, în mod etnocratic, cele două Serbii şi Grecia.

Despre tracoromâni nu mai vorbim. Deşi sunt într-un număr destul de mare în Peninsulă, ei nu urmăresc idealuri politice şi ar fi buni bucuroşi dacă i-ar lăsa în pace să-şi vază de biserică şi de şcoală.

Tendenţe de predominaţiune eschizându-se una pe alta vedem deci mişcând elementele de peste Dunăre. Unde pot duce aceste tendenţe nu e greu de ghicit. În loc de-a se stabili un comun acord între toţi, pentru ca să se respecte toate limbile şi toate naţionalităţile, fără deosebire, pentru ca în teritoriile pe cari ele le ocupă să se dezvolte fiecare în pace – oricare ar fi împărţirea după state – tendenţele de predominare, dorinţele de deznaţionalizare vor duce la frecări continue şi vor face ca elemente menite de Dumnezeu şi de istorie a trăi laolaltă să ajungă a se certa şi bate pentru petece neînsemnate de pământ şi pentru supremaţia cutărei sau cutărei limbi. Rezultatul va fi că fiecare din aceste elemente îndeosebi se vor preface în mâinile marilor vecini în instrumente contra lor înşile, că pacea nu se va stabili niciodată, până ce, cu toţii laolaltă, vor încăpea sub o nouă dominaţiune străină, care nu va mai fi atât de slabă ca cea turcească. Cine nu e drept nu merită a fi liber. Fără ca în organizaţiunea acestor state să se introducă principiul suprem că orice naţionalitate îşi poate vedea în libertate de limba, de şcoala, de biserica sa, fără egala îndreptăţire a limbelor, oricare ar fi repartiţia teritorielor, Peninsula Balcanică va deveni teatrul unor rivalităţi de predominare, regretabile pentru toţi deopotrivă. Victorii momentane ale unora vor fi urmate de victorii asemenea momentane ale altora, şi-n aceste mişcări convulsive, când într-o parte, când într-alta, cel ce va câştiga în adevăr va fi totdeauna un al treilea de dinafară. Toate elementele în discordie vor scădea în orice privinţă, făcând loc imigraţiunei şi predominărei străine.

„La 4/16 iunie..."*

La 4/16 iunie, peste câteva zile aşadar, se va întruni la Berlin Conferenţa suplementară, epilogul marii Conferenţe de pace. Întârzierea ei a provenit desigur de la discuţii asupra marginelor în cari puterile voiau să îngrădească hotărârile acestei Conferenţe suplementare. Rusia de exemplu voia ca această discuţie suplimentară să se întinză asupra tuturor punctelor neîndeplinite încă ale Tractatului de la Berlin, părerea opusă însă era ca ea să se mărginească numai la cestiunea frontierei turco-greceşti.

Până acum ştim că la 7 iunie d. de Radovitz a prezentat la Paris ministrului de esterne al Franţei, d-lui de Freycinet, invitarea la Conferenţă. După propunerea Angliei, toate puterile vor numi, pe lângă ambasadorul lor, şi câte un delegat tecnic.

Tot în ziua de 7 iunie principele Reuss, ambasadorul Germaniei la Viena, a prezentat o invitaţie analogă la Ministerul de Esterne de acolo. Austria va fi reprezentată în Conferenţă prin ambasadorul ei de la Berlin, contele Szechenyi, ataşându-i-se însă cu consiliari tecnici agentul diplomatic şi consulul general, d. Zwiedinek de Sudenhorst, atât de bine cunoscut Bucureştilor, şi colonelul de stat major baron de Ripp. D. Zwiedinek se bucură de meritatul renume de-a fi un cunoscător escelent al relaţiunilor din Orient în genere, dar îndeosebi are o cunoştinţă specială a raporturilor etnografice şi locale a acelor teritorii asupra cărora va avea o dezbate Conferenţa, de vreme ce a fost mult timp consul imperial la Ianina.

În ziua în care s-au remis din partea Germaniei invitaţiile la Conferenţă regele Greciei au avut convorbiri mai lungi cu d-nii Gladstone, Granville şi Dilke. Regele şi-a esprimat părerea sa de bine asupra schimbării de opiniuni a actualului cabinet englez, căci în martie marchizul Salisbury se esprimase contra pretenţiilor Greciei asupra Ianinei.

Un reprezentant al Turciei nu va lua parte la această Conferenţă. La nota colectivă a puterilor Poarta prepară un răspuns în termeni foarte hotărâtori: sultanul nu va îngădui nici un amestec în afacerile dinlăuntru ale Împărăţiei. Tot ce cere Tractatul de la Berlin se va executa, dificultatea greacă şi cea muntenegreană se vor înlătura, însă Turcia să nu fie somată în puncte ce-i sunt defavorabile fără a se fi executat punctele ce-i sunt favorabile şi cari se enumeră anume.

Noi revenim asupra opiniunei emise în coloanele noastre că, fără o serie de principii de drept public, introduse în mod egal şi cu bună-credinţă în toate teritoriile balcanice, împăciuirea nu va fi cu putinţă. Multiplele tendenţe de predominare ar trebui atenuate prin principiul că toate limbile şi toate naţionalităţile sunt în mod egal recunoscute în biserică, în şcoală, în comună şi în ţinut. Pentru a esercita o predominare nestricăcioasă unul din elementele etnice ale Peninsulei ar trebui să fie sau cu mult mai numeros, sau, în fine, cu mult mai cult decât celelalte, ceea ce pân-acuma nu e. O civilizaţie reală le lipseşte tuturora; încât predominarea se traduce, din partea elementului dominant, în acte de barbarie, din partea celor stăpânite – în acte de rebeliune, cu cât mai naturale cu cât sunt, din nefericire, mai justificate. Astfel o egală incultură, o egală valoare numerică şi o egală slăbiciune face ca fiecare din ele să nu poată învinge momentan decât prin o influenţă străină oarecare, pentru ca la rândul lui fiece element să fie învins iar printr-un curent de influenţe străine. Cele două influenţe de căpetenie sunt, se-nţelege, cea rusească şi cea austriacă. Orice punct al Peninsulei îl vom atinge cu degetul vom

* Publicat în „Timpul," V, nr. 121, 1 Iunie 1880, p. 1.

da de aceste două curenturi opuse, deşi ne abţinem, în momente atât de gingaşe ca cele actuale, de-a ne rosti care din ele e mai în avantajul culturei şi înaintării deosebitelor rase ale Peninsulei. Cititorul inteligent îşi va face concluzia singur din o relaţie ce va urma mai la vale şi pe care o reproducem din ziarul „Unirea" din Iaşi.

Macedoromânii, cum se numesc în mod greşit de către cărturarii noştri, tracoromânii, cum ar trebui să se numească în adevăr spre deosebire de dacoromâni – o deosebire îndealtmintrelea foarte mică, accentuată numai în fonologie şi lipsind cu totul din conformaţiunea fizică şi din originea amânduror ramurilor – tracoromânii deci au fost în evul mediu un popor foarte numeros, răspândit asupra întregei Peninsule Balcanice. Dar lipsa de cultură, căderea repede a regatului româno-bulgar, predominaţiunea unui cler bizantin formalist care prefăcuse biserica nu în şcoală de bune-năravuri şi de convingeri morale, ci într-o şcoală de amăgire a lui Dumnezeu şi a conştiinţei proprie prin formalităţi fetişiste, toate acestea au contribuit de-a amâna deşteptarea lor naţională până în zilele noastre.

În ziarul „Unirea" din Iaşi citim, în privirea situaţiei tracoromânilor din Macedonia, următoarele:

„Românii Macedoniei sunt obiectul celei mai mari atenţiuni a guvernului austriac, carele, prin orice mijloace precum şi la orice ocazie, caută să-şi câştige simpatia lor. Astfel, îndată ce se iveşte un conflict între un român şi un grec, consulii austriaci iau partea românului şi-l apără la autorităţile otomane respective. Grecii de altă parte se silesc de a se impune românilor şi a-i convinge că soarta li va fi mai bună sub guvernul din Atena decât sub cel otoman.

Clasele inferioare ale românilor încep a se înclina încâtva către Austria, sunt însă contra Greciei.

Clasele mai culte însă resping atât influenţa austriacă cât şi cea elenă. Puţinele şcoli române numără mai fiecare câte 70 de elevi cel puţin şi locuitorii de primprejur devin cei mai înfocaţi patrioţi. Aşadar ar trebui ca şcolile române să se înmulţească pe cât se va putea mai mult.

Se mai recomandă şi alt mijloc, şi anume înfiinţarea de mai multe consulate române în oraşelele cele mai principale de acolo, numai cât consulii ar trebui să fie români, iar nu negustori greci.

Consulii români ar trebui între altele să-şi deie silinţa cea mai mare de a feri satele româneşti de năvălirile bandelor de hoţi; mijlocul spre a ajunge la acest scop ar fi stăruinţa necurmată a consulilor pe lângă autorităţile otomane de a urmări asemenea bande cu forţe de ajuns. Bandele, formate câteodată din 100 până la 200 vagabonzi, merg cu îndrăzneala lor până a năvăli ziua-n amiaza mare asupra satelor şi a escrie contribuţiuni grele pentru locuitori. Consulii austriaci promit locuitorilor români că, dacă Macedonia va ajunge sub Austria, brigandajul ar înceta imediat. De aici provine dar înclinarea sătenilor români către austriaci.

Scrisoarea pretinde chiar că bandele de hoţi din Macedonia ar fi întreţinute de o mare putere. Împrejurarea că bandiţii sunt tot indivizi străini dă loc la aceste supoziţii. Merită a se aminti aici că bandiţii, spre a stoarce şi ultimul ban din punga locuitorilor, iau ca zălog copii din şcoli pentru a căror restituire iau apoi de la părinţi sume enorme.

O cestiune de cea mai mare importanţă amintită în scrisoarea amicului nostru este alianţa româno-albaneză.

Dintre toate popoarele balcanice albanejii şi românii se împacă mai bine unii cu alţii,

simpatizează la orice ocazie. Aşa fiind, s-ar putea foarte uşor realiza o alianță între albaneji şi români. Foloasele pentru ambele popoare ar fi mari."

Se-nțelege de la sine că o solidaritate strânsă între albaneji, turci şi români în partea locului ar fi mijlocul cel mai bun de-a preîntâmpina tendențele de predominațiune panbulgare şi panelene, deşi nouă repartiția teritoriilor după state ne pare un punct mai puțin important decât stabilirea sinceră a unor principii de drept public cari să admită egalitatea pentru dezvoltarea deopotrivă a tuturor elementelor etnice din Peninsulă.

Macedoromânii*

D. Alexandru Pencovici ne trimite câteva notițe pe cari le publicăm mai la vale, culese cu ocazia călătoriei făcute între românii balcanici. Din aceste notițe se va vedea că un popor întreg, aproape egal la număr cu grecii, e supus unui sistem de deznaționalizare din cele mai odioase, prin presiunea unei biserici străine şi a unor societăți de agitatori străini al căror scop e dezmembrarea Imperiului otoman şi substituirea etnocrației turceşti prin etnocrația grecească, pentru a ne servi de termenul consacrat de d. Paparrigopulo.

Ca fost director al serviciului statisticei în România, ca participator la congresele de statistică câte s-au ținut în Europa pân-acuma, ca amic al celor mai cunoscuți bărbați de știință în materie de statistică, notițele d-lui Pencovici merită desigur crezare. Ele confirmă, prin intuițiune proprie, ceea ce au constatat deja geografii şi istoriografii Peninsulei şi probează că, de la venirea turcilor în Europa, elementul latin, odinioară cel mai numeros al Peninsulei, au fost absorbit în cea mai mare parte de către popoarele conlocuitoare şi că grecii moderni se silesc acum a asimila până şi resturile, încă destul de însemnate, câte şi-au păstrat limba națională.

Ni se pare că mijlocul cel mai eficace pentru a emancipa această populație latină de influența bizantină ar fi despărțirea ei bisericească de greci, ceea ce-au făcut bulgarii, ceea ce au făcut românii din Banat şi granița militară. Biserica răsăriteană e națională; ea nu numai admite, comandă chiar ca serviciul în biserică să se facă în limba grăită de popor. E, o constatăm cu durere, o ruşine ca în suta a nouăsprezecea membrii unui popor de douăsprezece milioane aproape să fie siliți, sub guvern negrecesc, de-a întrebuința în şcoală şi biserică limba unui stat străin şi lor şi poporului dominant al osmanilor, şi să fie prada unor agitații îndreptate în contra existențe Imperiului otoman şi a înşişi existenței lor.

Iată şi scrisoarea în cestiune.

Domnule Redactor,

Când am dezmințit în public, prin epistola care s-a publicat în „L'Indépendance roumaine" din 8 august curent, aserțiunile cu totul inexacte despre un anume raport ce aş fi adresat guvernului nostru în privința şcoalelor române în Macedonia, eu nu citisem încă *in extenso* articolul din „Le Massager d'Athènes" intitulat *Les Roumains et la Macédoine*, care s-a tradus româneşte în numărul 173 al „Timpului" din 11 august curent.

Să fi avut eu cunoştință pe larg despre grămada de erori ce cuprinde cu prisos acel articol întreg nu m-aş fi putut mărgini d-a lua pana ca să răspund pe scurt de tot; ci pe dată s-ar fi cuvenit, desigur, a îmbuca cu dor buciumul Carpaților, să strig sus şi tare grecilor: Destul cu gălăgia!...

Acum nu mai cred nemerit să pot răspunde ziarului „Le Massager d'Athènes" decât comunicându-vă câteva din notițele culese de mine prin Macedonia; dar ştiu să fie că n-am publicat încă nimic din impresiunile călătoriei mele, nici n-am putut adresa guvernului raport, pentru că n-am fost defel trimis în misiune.

Din luna lui septembrie 1881 până la iunie 1882 am călătorit zece luni aproape, mai cu seamă prin Italia, Grecia şi Turcia, unde m-am oprit peste şase luni de zile.

* Publicat în „Timpul," VII, nr. 187, 27 August 1882, p. 1.

Înainte însă de a mă duce prin monastirile din muntele Athos şi prin comunele din Macedonia, am socotit de folos a mă pune pe citit; astfel că mai multe luni de zile am studiat în Salonic toate publicaţiunile ce mi-am putut acolo procura despre românii din Peninsula Balcanică şi despre monastirile din republica teocratică a călugărilor din muntele Athos.

În Perleap, turceşte Perlepe, am avut plăcerea d-a mă bucura cu ochii mei de cea dintâi comună cu mulţi români ce am vizitat în interiorul Macedoniei, plecând la Bitolia din Salonic cu drumul de fier, care merge până la hotarele sârbeşti pe malurile râului Vardar. Acest târg se întinde vesel în faţă cu ruinele lui Marcu Cralea pe lunca verde a râului Cerna, astfel că topograficeşte diferă cu totul de comunele curat române, care mai toate sunt clădite trainic cu pietre sus pe munţi, mândre ca nişte cuiburi de vulturi.

Printre operile studiate de mine la Salonic a fost o carte tipărită la Filipopoli în anul 1881: *Ethnografie de la Macédoine*, din care s-ar crede că la Perleap sunt 4069 bulgari, 1880 turci, 320 greci şi 182 ţigani, iar românii nici cel puţin unul singur. Dar bine, numai în şcoala română am numărat peste 20 de copii; dar bine, mi s-a oferit ospitalitate în una din cele mai măreţe şi bogate case, în familia veche română a domnului George Madjari, cel dintâi notabil din Perleap şi care a fost unul din delegaţii poporului român trimişi la Constantinopol în primăvara trecută din 1881 ca să reclame cu dreptate contra cesiunii la Grecia a Tesaliei.

În Perleap sunt peste 80 de familii române, care se ocupă toate, ca mai toţi românii de peste Balcani, cu comerţul şi industria, şi mi s-a afirmat de toţi că nu se află stabilită mai nici o familie de greci.

Cum vedeţi, d-nule redactor, nici publicaţiunile slave nu sunt iubitoare de adevăr în privinţa românilor; cu toate aceste, trebuie să recunosc că tot această carte cuprinde o notă foarte interesantă în cât priveşte populaţia din Salonic; am citit într-adevăr pe pagina 3-ea: „Les grecs de Salonique sont d'origine valaque. Dans les maisons grecques des quartiers d'Aghios Anastase et d'Aghios Nicolas on parle encore la lanque valaque."[1]

După trecere de două zile la Perleap, când am vizitat atât biserica română şi şcoala de români cu dascăl grec cât şi şcoala de români cu institutor român, am plecat în trăsură până la satul din vale turcesc, Adalcian, unde ne-am întâlnit cu mulţi fruntaşi călare, coborâţi să ne ureze buna venire în numele Cruşovenilor din munte. Ca fraţi ne-am îmbrăţişat împreună dulce, şi cu toţii călare, am pornit la deal pe soare de primăvară, în cântece naţionale:

Român tine, Român mine,
Ci vrei, frate, cama ghine!
Legătură ma muşată[2]
Ca di-un mumă şi di-un tată!
....

Printre stânci am tot urcat o oră şi mai bine, dar am descălicat fericit la cuibul românismului din Macedonia, care se numeşte Cruşova. Acest oraş de bucurie coprinde două mii de case aproape cu peste douăsprezece mii de români. Sunt şi bulgari poate patru mii; dar greci nu sunt deloc, pot zice. D-nu Nicolae Gogu, român cu sângele şi cu inima, s-a grăbit a ne ospăta frăţeşte atât pe mine cât şi pe d-nu C. Popovici din Salonic, care a binevoit a mă însoţi în această excursiune. În patru zile de şedere am putut vizita şcoalele şi mai pe toţi notabilii din

Cruşova, cari m-au încredinţat, ca şi prin alte comune rurale, că suntem noi cei mai dintâi români născuţi din România cari vin a le strânge mâna lor acasă, după mai multe secole de crudă încercare.

În preziua plecării noastre – 27 aprilie 1882 – mai mulţi bărbaţi de frunte au binevoit a ne oferi un prânz pe iarbă în dumbrava verde de fagi, care mult îmbodobeşte Cruşova. Abia luase sfârşit ospăţul compus în parte din 3 miei întregi fripţi la frigare, când am dat cu ochii de un spectacol caracteristic, am văzut că vine spre noi un cârd de copii şi copile, cari, câte doi în şir, defilau pe dinaintea noastră cu gălăgie.

Întreb îndată pe un bătrân venerabil care sta rezemat pe toiag alături de mine, ce să fie?

- Sunt copiii grecoromanilor[3] din şcoalele greceşti, aduşi într-adins de dascălii greci să vă clatine credinţa în viitorul naţionalităţii noastre române.

- Bine, aud vorbind împreună româneşte!

- Dacă toţi sunt români – cum s-ar zice nişte boboci de raţă crescuţi dobitoceşte de găini... spurcate... n-ar mai fi!

- Dar cum pot îndura părinţii lor ca copiii să nu cultive limba lor românească, care fără îndoială este sufletul naţionalităţii noastre?

N-a răspuns bătrânul... a scuipat şi le-a dat cu tifla.

Adevărul este că grecii bagă lingura unde nu le fierbe oala.

Ca să pot comunica publicului, fie şi pe scurt, încă ceva din notiţele călătoriei, trec repede la Vlaho-Clisura, unde s-au dat de gol uneltele panelenismului, care sunt, din nenorocire, mai ales popii din Fanar. Ei sunt cari înlesnesc intrigile greceşti şi persecută pe români prin toate mijloacele; în loc d-a duce grija bisericei ortodoxe pentru care România a vărsat cu găleata sângele şi milioanele de galbeni.

Am sosit în Clisura, departe două zile călare de Bitolia, la 6 mai trecut, astfel că nu trecuse nici două luni de când, într-o duminică, ducându-se la biserică, să se închine lui Dumnezeu pentru dreptate, una dintre cele mai respectabile muieri din Clisura – pe care am avut onoarea s-o cunosc – a observat cu durere că popa grec întoarce spatele românilor închinători şi cu cadelniţa tămâiază numai pe cei vitregi, pe grecoromani. Această doamnă simte insulta în aspiraţiunile sale cele mai sacre şi, când a voit popa să-i întoarcă spatele ca să afume cu smirna pe una din mume care trimite pe copilul său la şcoala grecească, se repede mâniată să smulgă barba grecului: „Dac-ai pe dracu-n tine, de ce nu-l laşi acasă când slujeşti tu la biserică?...” a strigat popei, care dat a fost afară din biserica română.

Să nu credeţi, d-le redactor, c-am exagerat antipatia ce clerul fanariot insufla românilor pretuntindenea. Tot timpul cât am locuit în Clisura n-am auzit din gura femeilor şi a bărbaţilor, ca şi la Cruşova, decât în general cântece satirice pline de spirit contra popilor greci. În Ochrida românilor au şi răsuflat şi din biserica lor au alungat în fine limba greacă, potrivit chiar cu bunul-simţ şi cu preceptele bisericii ortodoxe, care vor ca fiecare creştin să se închine în limba părintească, în care poate să înţeleagă mai lămurit cuvântul lui Dumnezeu.

Mai cu seamă contra şcoalelor române intrigile greceşti nu vor să cruţe nici un mijloc de prigonire; astfel, chiar în toamna trecută, grecii din Ianina au putut izbuti să izgonească din şcoalele române pe institutorii din comunele Laca (greceşte Laista) şi Băcasa (greceşte Vuvusa). Pe d-altă parte, silogurile greceşti nu s-ar mărgini a face prin comunele curat române şcoli

primare şi gimnazuri, au mai înfiinţat şi nişte şcoli de prunci (*nipiogoghion*) spre a deprinde din pruncie pe copii a vorbi peltic. De exemplu, în Ternova, lângă Bitolia, este o singură şcoală română, înfiinţată la 1864 de domnu Dimitrie Atanasescu, actual institutor; iar şcoale de limba grecească sunt trei: 1) şcoala pruncilor de ambe sexe pentru alterarea limbei române; 2) şcoala primară de băieţi cu 4 clase şi cu 2 dascăli; 3) şcoala centrală cu 3 clase gimnaziale şi cu 3 dascăli. Şcoala primară se susţine din veniturile bisericii comunale, administrată de grecomani; şcoala de prunci şi şcoala centrală sunt întreţinute de silogurile greceşti din Atena şi Constantinopol.

Am constatat însă cu fericire că intrigile greceşti n-au putut fi defel descuraja pe români; ci, pot zice, mai mult au aprins focul sacru în inima lor; pentru că din 6 şcoli române ce erau (î)n fiinţă până la 1877 s-au înmulţit cu 23 în interval de cinci ani; astfel că sunt acum în număr de 29, din care 7 de fete şi un gimnaziu la Bitolia.

Necontenita prigonire a tot ce priveşte cultura elementului latin s-a luat în băgare de seamă chiar de către străini, după cum se constată din o carte plină de erudiţiune, tipărită de Constantinopol în 1881:

Etudes historiques sur les Valaques du Pinde în care se citeşte pe pagina 150:

„C'est pour travailler plus efficacement et plus directement à l'hellénisation des population valaque et albanaise, bulgare et serbe, spirituellement soumises aux patriarchats d'Ochrida et d'Ipek que le Phanar a longtemps poursuivi et enfin obtenu la suppression de ces patriarchats sous le soultan Moustapha III (1667).

A défaut de preuves directes et positives on pourrait le conclure de la *haine vraiment satanique* gue le clergé phanariote porte aux quelgues écoles valaques nouvellement érigées au Pinde, et *des calomnies atroces* que ce même clergé met sur le compte de leur humble maîtres.

Dans leur calomnieux rapports les évégues usurpateurs des sièges relevant des autonomies valaques et serbes qualifient mensongérement de *Comitadjis* les maîtres. Mais qu'est-ce que les syllogues prétendus litteraires? Ne sont-ce pas des sociétés encouragées par le Phanar et soutenues par le gouvernement d'Athènes, leques s'abstient de payer l'interêt de ses emprunts, afin de mieux révolutionner les provinces turques?"[4]

Nu pot închide această lungă scrisoare fără d-a întreţine puţin pe compatrioţii mei şi despre rezultatul cercetărilor mele statistice în privinţa numărului total de români cari locuiesc în ţinuturile turceşti şi a căror naţionalitate s-ar fi periclitat poate cu timpul dacă statul român nu s-ar fi constituit în regat liber, de sine stătător; mai cu seamă, dacă nu s-ar fi auzit şi peste Balcani cu dor bubuitul tunurilor române de la Plevna, a căror eco pururea va răsuna falnic în munţii Pindului.

Că sunt greci puţini, prea puţini în Turcia din Europa; din contră, că sunt români, mulţi, foarte mulţi prin Macedonia, Epir, Tesalia, Albania etc. au scris mai mulţi străini şi români, ca Thunmann, Pouqueville, Cousinéry, Ami Boué, Lejean, Kanitz, Picot, Bolintineanu, Nifon Bălăşescu, Apostol Mărgărit, Nic. Densusianu şi alţii; dar în privinţa numărului aproximativ al românilor, aceşti autori se deosebesc în cifrele lor cu sutele de mii. Adevărul este că nu s-a putut încă publica în această cestiune date statistice pozitive din cauza guvernului turcesc, care n-a efectuat încă nici un singur recensemânt sistematic al populaţiunilor sale; ci s-a mărginit totdauna să constate număru nufuzilor, adică numai pe bărbaţii înscrişi ca musulmani în

matricolele armatei, ca creştini şi izraeliți în rolurile impozitului pentru exonerare de serviciu militar.

Mai este de observat că mult-puțin cât s-a publicat despre elementul latin din Turcia priveşte mai ales pe românii stabiliți între râul Vardar şi Marea Adriatică; iar despre comunele dintre râul Vardar şi Marea Neagră locuite de români, cum este Seres şi pot fi multe comune prin Balcani, nu s-a cercetat mai nimic pot zice.

Etnografia populațiunilor române din toată Peninsula Balcanică merită foarte mult în toate privințele să fie de noi cercetată cât mai serios posibil; pentru că elementul latin în Serbia, Bulgaria, Rumelia, Turcia şi Grecia există poate în numerar total peste 1.500.000 de români, înzestrați cu daruri multe, mai ales cu spiritul industrial şi comercial.

Statele mai civilizate din lume trimit adesea exploratori chiar din punctul de vedere curat ştiințific în toate unghiurile globului. Să nu fie timpul oare şi pentru noi d-a esploata țările cel puțin de peste Balcani, unde noi avem în joc şi ştiința şi inima? Astfel ca toate comunele locuite de români cum şi numărul lor întreg să se constate în mod exact de către o comisiune de esploatare, fie şi numai cu misiune ştiințifică; dar compusă neapărat din bărbați pricepuți şi devotați cauzei române?

Zic devotați, pentru că trebuie într-adevăr multă bunăvoință ca să poți călători sănătos prin satele din Turcia, unde grazav lipseşte siguranța, hrana şi locuința. Din Vlaho-Clisura, unde am primit ospitalitate în mult amabila familie a domnului Apostol Mărgărit, am plecat în zori de zi să pot ajunge seara la Vodina, care trece de raiul din Macedonia. După 14 ore de cale pe cal de chirigiu am înoptat în apropiere de Vodina, la Derven, unde de hrană n-am găsit mai nimic; iar de locuit, un coşar de vite. Am aşternut pe pământ o rogojină şi m-am culcat pe întuneric cu rugăciune Cavasului Sterie să mă apere de şoareci. Abia poate c-adormisem când am simțit pe mine că umblă ceva ca furnicile: era o cloşcă cu puii de găină. Am sărit în sus; dar acum nu m-am mirat nici n-am putut protesta, pentru că cel puțin puii de găină nu erau boboci de rață – ca la Cruşova.

Binevoiți a primi, domnule redactor, încredințarea deosebitei mele considerațiuni,

Alexandru Pencovici.
Bucureşti, 17 august 1882.

Note bibliografice

1. Grecii din Salonic sunt de origine română. În casele greceşti din suburbiile Sântului Anastase şi Sântului Nicolae se vorbeşte încă limba română.

2. Mai frumoasă.

3. Grecoromani sunt numiți românii cari au mania sau năravul d-a ține cu grecii.

4. „Pentru a lucra mai cu energie şi mai direct la eliminarea populațiunilor română şi albaneză, bulgară şi sârbă, bisericeşte supuse patriarcatelor din Ochrida şi din Ipek, Fanarul a urmărit timp îndelungat şi în fine a obținut desființarea acelor patriarcate în zilele sultanului Mustafa III (1667).

În lipsă de probe directe şi positive se poate cineva încredința despre acesta din ura adevărat diavolească ce clerul fanariot hrăneşte pentru acele câteva şcoli române de curând înființate la Pind, şi din calomniile grozave ce acelaşi cler aruncă în spinarea smeriților institutori.

În ale lor raporturi calomnioase episcopii uzurpatori ai scaunelor care depind de autonomiile române şi sârbe califică în mod mincinos de comitagii pe institutori. Dar ce sunt oare silogurile pretinse literarii? Nu sunt ele oare nişte societăți înconjurate de Fanar şi susținute de guvernul din Atena, care nu se îngrijeşte d-a plăti dobânda împrumuturilor sale spre a revoluționa mai bine ținuturile turceşti?”

„La Montpellier..."[*]

La Montpellier s-a dat la 5 iunie o reprezentație teatrală în dialectul provenşal în folosul şcoalelor macedoromâne. „Messager du midi," foaie cotidiană de acolo, a publicat încă de mai mult timp un articol asupra situației politice a românilor macedoneni, pe care-l lăsăm să urmeze.

Articolul e intitulat:

O parte a politicei oportuniste
Românii din Macedonia, Tesalia şi Epir

Se ştiu înclinările ce d. Gambetta le profesează în privirea grecilor şi aprobarea ce dădea ziarul său, nu demult, proiectelor de sporire ale regatului elin.

Se cunoştea pe de altă parte întinderea teritoriilor pe cari puterile propuseseră de-a le lua Turciei, de când d. Waddington, „această medalie ştearsă care se credea bătută pentru a regula destinele Europei" – împrumutăm difiniția de la un diplomat oriental – a consimțit a fi înaintea Congresului din Berlin advocatul preferențelor prezidentului Camerei deputaților.

Toată lumea presupunea că, încercând a împinge acțiunea esterioară a Franței în afară de căile pe cari se ținuse pân-acuma, responsabilul inspirator al miniştrilor noştri va avea cel puțin grija de-a face buna politică, adică de-a recomanda d-lui Waddington o delimitare teritorială de natură a spori în realitate puterea Greciei, cu alte cuvinte de-a nu crea un dualuism de limbă şi de aspirațiuni inamice.

Acesta este însă rezultatul pe care-l va ajunge d. Gambetta dacă ar ajunge a compromite Franța în dificultățile al căror preludiu a fost cestiunea Dulciniului. Se crede în genere, între politicianii superficiali cari se-nvârtesc împrejurul guvernanților noştri, că dincolo de frontierele Greciei actuale există elini gata a primi cu brațele deschise batalioanele regelui George. Aceasta este o eroare deplină şi această eroare falsifică din temelie esența proiectelor prezidentului Camerei.

În Epir ca şi-n Tesalia, grecii veritabili strălucesc aproape pretutindenea prin absența lor şi macedoromânii constituie marea majoritate a populațiunii. Se pricepe dar scârba ce-o au de-a deveni concetățenii d-rului Kokinos.

Am voi să cunoaştem cuvintele fineței în adevăr italiene, pentru a nu zice genoveze, în virtutea cărora s-a descoperit că macedoromânii ar fi elini! Pentru că au cler grecesc, călugării greci şi că-n lipsa de şcoale naționale, de cărți naționale, ba chiar de caractere tipografice cari să fi putut pân-acum să reprezinte sunetele limbii lor, au fost botezați în greceşte, au frecuentat şcoalele clerului grecesc şi au primit în idiomul din Atena educația şi instrucția pe care le era cu neputință de-a o afla aiurea şi de-a primi altmintrelea?

Nimic mai bizar decât de-a proscrie din Franța congregațiunile monastice şi de-a întemeia în Orient politica națională pe situația şcolară şi religioasă a clerului grec din Tesalia.

Orice ar fi însemnând inconsecuența aceasta, se cade să împrumutăm din numărul de la 5 iunie al ziarului „République Franşaise" confirmarea faptului că semnalăm, fiind cea mai bună dezmințire ce se poate da straniei politice ce-a apucat-o vechiul dictator din Bordeaux. Iată-n

[*] Publicat în „Timpul," VI, nr. 204, 20 Septembrie 1881, p. 1.

adevăr ce se citea cu data de mai sus în „République Française."

„Macedoromânii – căci pentru români numele de ţinţari n-are nici un înţeles, iar kutzovlahi, români şchiopi, e un termen de despreţ ce-l resping – ocupă tot teritoriul ce se întinde de la Ochrida şi până la Moreea şi de la Caiani până în Adriatica, în vecinătate de Durazzo. După Thunmann, ei formează un popor mare şi numeros. Ei reprezintă o jumătate a populaţiei Traciei şi trei din patru părţi a Macedoniei şi Tesaliei.

În Macedonia toată partea de la apus, despărţită printr-o diagonală ce s-ar trage de la Kopvili la Salonic, coprinzând Vodena Ostrovo, Florin, Monastir, Prelep, Ochrida, Rema, Tornovo, Castoria, Cayani şi Niaghuzta; la sud Samarina, Syraco, Ianina, cu districtele înconjurătoare, la răsărit Serres, cu satele din împrejurime, ar putea fi privite ca un teritoriu esclusiv român.

Câţi sunt aceşti macedoromâni de peste Dunăre, adecă trăind în Tracia, în Macedonia, în Tesalia, în Epir, în Albania? Iată unde statistica (oficială) e părăsită în seama fanteziei. Pentru că statistica oficială, regulară şi precisă, e un obiect de lux în aceste locuri, cată dar să ne referim la apreciaţiunile naţionale mai mult ori mai puţin dezinteresate, la acelea ale călătorilor, şi ele variază cu săriturile cele mai simţitoare, ale căror cauze poi fi cu toate acestea recunoscute şi pricepute.

Boué numără aproape 600.000 de macedoromâni; dar el nu cunoştea toată întinderea elementului român răspândit la Serres, Vodena, Monastir, în Tesalia orientală şi în Albania.

Colonelul Leake găseşte 500 de sate macedoromâne în Macedonia, Tesalia şi în Epir, deci aproape 500.000 de locuitori.

Iată deci un minimum.

Însă cifrele datează de acum o jumătate de secol; populaţia s-a sporit desigur de atunci încoace şi cei mai mulţi din aceşti călători, cu mijloace de investigaţiune foarte incomplete, nu şi-au putut întemeia clasificarea lor decât pe limbă şi pe cult, însă comercianţii şi lucrătorii macedoromâni vorbesc de preferenţă greceşte, pentru comoditatea relaţiunilor lor; cât pentru cult, vom înţelege că în această epocă mai cu seamă le-a fost cu neputinţă de-a urma un altul decât cel practicat de clerul grecesc.

Dacă venim la datele contimporane găsim cu totul alte cifre. Bolintineanu evaluează macedoromânii la 1.200.000; un vechi diplomat din Orient la 1.000.000; Bălăşescu, care a petrecut orice oraş şi orice sat al Peninsulei, la 2.500.000. cât despre cel din urmă *Blue-Book*, el numără 50.000 numai la frontierele Greciei. Să ne mulţumim cu cifra lui Bolintineanu de 1.200.000. Nu se cuvenea oare ca ei să trezească atenţia? Şi Congresul de la Berlin, care n-a voit nici măcar să examineze memoriul remis cu acest scop, n-a dovedit oare o prea mare nepăsare pentru interese cari au, ca şi altele, raţiunea lor de a fi?

După cestiunea numărului, să trecem la aceea a originii; şi aci suntem puţin în domenul problemelor, pentru că patru sisteme ni se prezintă.

După unul, macedoromânii se coboară din vechii traci, cari au primit de la colonii romani uzul limbei latine; după altul, ar fi de aceeaşi origine cu populaţiunile române ale Daciei. A treia opinie pretinde că evacuarea Daciei ar fi fost completă sub Aurelian, care voia a scuti aceste populaţii în contra barbarilor dindărătul Dunării, după care ele s-au întors în patria lor, prin secolul al doisprezecelea, însă lăsând pe brazda ocupată din nou o fracţiune a emigraţiunii, originea grupurilor romanice actuale de lângă Pind şi Olimp. A patra opinie pretinde în fine

că, în epoca retragerii lui Aurelian, românii s-au despărțit în două grupuri, din care unul au ocupat Moesia, Bulgaria actuală, pe când celalt a căutat refugiu în Carpații septentrionali.

Oricum ar fi, fie că ne-am sui la daci sau c-am vorbi de coloniile militare romane, sunt în originea românilor şi a macedoromânilor puncte de contact evidente; datinele, superstițiile sunt aceleaşi; *Rusaliile*, sărbătoarea care are acelaşi nume în amândouă limbile şi care consistă în a pune roze pe morminte; *Filipii*, cari se practică în cele dentâi săptămâni ale postului şi în care timp se împart bucate între amici şi trecători; în ziua de anul nou copii macedoromâni se primblă cu o ramură de oliv, pe când în România, ramurile naturale lipsind, se fabrică artificiale; *Moşii*, sărbătoarea străbunilor, e aceeaşi la nordul ca şi la sudul Dunării şi, spre aducerea aminte a luării Romei de către barbari (gali), populația, atât în România cât şi regiunile balcanice, are obiciul de a bate cânii într-o anume zi din fevruarie. Douăzeci de alte exemple de aceeaşi natură se pot cita. Oare toate acestea n-au o semnificațiune reală?

În privirea limbii, grecii zic: kuțovlah şi român formează două dialecte cu totul deosebite; puneți pe-un macedoromân față c-un român şi nu se vor înțelege; iar unul din cei dentâi, voind să publice o broşură asupra cestiunii naționale, au scris-o greceşte, nu româneşte.

A scris greceşte în adevăr, dar el au voit a fi înțeles şi de greci şi de conaționalii săi.

Macedoromânii au avut un jurnal, „Frățilia întru dreptate," care se publica în limba cuțovlahă şi în cea greacă. Românii o pricep pe deplin. Originea latină în adevăr e lesne de recunoscut în textul macedoromân şi cuvintele culese din întâmplare, ca *adunare, noştri, politici,* sunt o dovadă; cât despre verb, această țâțână împrejurul căreia se-nvârtesc toate limbile, el e identic, în moduri, în timpi, în conjugări.

Rămâne acum cestiunea cultului şi a şcoalelor. Fără îndoială că macedoromânii merg la biserici grece, unde şi leturghia se face greceşte, dar cuvântul e simplu: nu au biserici româneşti.

Sprijinite de greci, funcționari ai Porții, şi de turci, cari, fără cuvânt, se tem de estensiunea elementului român, se interzice întrebuințarea limbei româneşti în biserici şi pân-acum s-au aruncat în foc cărțile tipărite în această limbă. S-a găsit aci un instrument de grecificare care se priveşte, nu fără cuvânt, ca eficace.

Tot aşa stă cu şcolile; însă un ordin vizirial de la 1877 au autorizat creațiunea de şcoli române în Turcia şi de atunci s-au deschis cinsprezece pentru băieți şi trei pentru fete, cu două mii de elevi şi douăzeci şi unul de profesori. Aceste şcoli se susțin de cătră comune şi prin daruri voluntare, la cari s-adaugă 60.000 de franci provenind de la Ministeriul de Instrucție Publică din România. Acum un an şcoalele române existente s-au îndoit.

Aceasta este în rezumat foarte scurt cestiunea macedoromânilor. Românii, despărțiți de ei prin Bulgaria, nu gândesc, se-nțelege, la vro anexiune.

Dar nu este natural ca să se gândească, ca şi alții, de a stabili o legătură mai intimă între ei şi populațiile pe cari le privesc ca pe-a fracție a propriei lor familii?"

Din estrasele citate e lesne a se vedea defectul vital al operei căreia, cu sau fără cuvânt, dictatorul din Bordeaux a voit a asocia politica franceză. Românii legați de greci, cei dentâi şi cei de-ai doilea legați de turci şi albaneji. Şi unii şi alții condamnați a trăi în perpetue disensiuni interioare, nu este asta capodopera inconsecuenței şi lipsei de minte? S-a glumit de-o mie de ori supra *oridinei morale* şi s-au ridicat diviziunea intereselor de limbă şi naționalitate, diferența de amintiri istorice, la înălțimea unui principiu permanent! Se declară că Turcia e-n agonie,

sub antagonismul raselor cari-o compun, şi se imaginează cu toate acestea un mic stat pe harta Europei care va cuprinde în sine exact aceleaşi principii de diviziune şi de moarte.

Ar fi fost mult mai simplu de a urma în acele regiuni politica seculară a Franței, aceea a lui Napoleon III, şi de-a căuta să se constituie, alături cu România dunăreană, care datoreşte împăratului existența şi unitatea politică, o Românie macedoneană, a cărei rol n-ar fi nici fără importanță, nici fără strălucire.

Stabilirea unui stat de două-trei milioane de suflete, care ar fi putut pretinde porturi în golful Salonicului şi al Adriaticei, care ar fi avut cu Franța legătura unei limbi de aceeaşi origine, n-ar fi fost fără valoare din punctul de vedere al intereselor naționale în Orient.

N-ar fi trebuit decât să se încurajeze în mod pacific aspirațiunile acestor populațiuni puțin cunoscute, a le sprijini în tentativele lor de reconstrucțiune morală şi, în ziua în care împărăția turcească s-ar fi descompus definitiv, ele n-ar fi avut greutate de-a trăi şi a-şi susține drepturile lor.

Dar ar fi trebuit ca d. Waddington, primul-ministru al primei naționalități latine, să consimtă a citi şi a sprijini dinaintea Congresului de la Berlin memoriul produs de această mică naționalitate latină cu atâta uşurință disprețuită. Ar fi trebuit ca d. Gambetta să nu facă atâta gură despre Grecia şi greci precum a făcut-o, ci să recunoască că politica lui Napoleon al III, maltratată în mod atât de constant, înnegrită şi batjocorită de el, fusese în Europa orientală pe cât de dreaptă pe atât de fecundă şi că nu rămânea decât să urmeze a-i culege fructele. Aci era punctul dificil şi se-nțelege de ce prezidentul Camerei nu s-a ocupat. Grecii, cu incomparabila magie a trecutului lor istoric, erau tot; românii nimic. Deci au fost tratați în consecuență. De *minimis non curat praetor*.

Nu suntem în drept a zice că, dacă dictatura din Tours şi din Bourdeaux a fost o politică a neprevederii şi a incapacității celei mai culpabile, politica exterioară a oportunismului va rămânea aceea a ignoranței şi a prezumțiunii celor mai caracterizate?

„F. Kanitz, scriitor...”*

F. Kanitz, scriitor care-a publicat pân-acum mai multe opere asupra popoarelor din Peninsula Balcanică, surprins de ştirea că macedoromânii au hotărât să se opuie cedării teritoriului lor, face în „Gazeta generală” din Augsburg următoarela descriere a acelei interesante părţi a poporului nostru.

„Iarăşi răsare pe neaşteptate o piatră din mosaicul pestriţ de popoare din Orientul Europei. Românii aşezaţi la marginea Graciei au protestat energic la sultanul în contra cesiunii teritoriului lor şi iau o atitudine contrarie regatului elin.

Cine sunt aceşti macedoromâni cari apar deodată în scena politică? Cari sunt posesiunile lor? Cât de mare li-i numărul? Iată întrebări ce s-au pus adesea în zilele din urmă; descrierea de mai la vale va interesa poate pe cititor dacă voi zice, anticipând, că românul macedonean sau *ţinţarul* formează un important element de cultură în Turcia.

Postul cel mai înaintat spre nord al acestei interesante ramure de români de sud se află în Viena; fondatorii firmelor europene Sina, Dumba, Tirka, învăţatul Karajan ş.a. sunt macedoromâni. Lumea-i lua drept greci, căci puţin se ştia despre macedoromâni, şi poate că profesorul din Halle, Thumann, dac-ar trăi, ar putea să spună şi azi ca acum o sută de ani: „Ştiu profesori de istorie cărora nu le-a fost cunoscută nici existenţa lor.”

Românii în cestiune se numesc pe ei înşişi „rumâni,” căci, ca şi locuitorii celui mai tânăr regat european, ei deduc originea lor în linie directă de la romani, deşi e cam dovedit că strămoşii lor au fost în cea mai mare parte autohtoni romanizaţi cari au primit limba cuceritorilor. Grecii-i numesc în bătaie de joc *cuţovlahi* (români şchiopi), slavii le zic *ţinţari*, pentru că pronunţă pe *cinci* (5) al românilor dunăreni ca *ţinţi*.

Cu tot amestecul ci diferitele rase străine ce-i încunjură, tipul ţinţarului e foarte caracteristic. În genere înrudirea apropiată cu dacoromânii nu se poate contesta. Craniul bine format, pieliţa brună, tăietura feţei determinată, ochii negri, cu espresia lor de inteligenţă şi energie, coloarea închisă a părului şi frumuseţea femeilor sunt comune amânduror ramurelor. Şi în străinătate ţinţarul păstrează portul său, asemănător cu al albanezului, cămaşa cu cute până-n genunchi, tunica galbenă deschisă, cu mânici înguste lucrate cu găitane negre, peste aceasta un pieptar cu jumătăţi de mâneci şi cu guler mare, brâu roşu, fes asemenea, iar în picioare opinci în forma sandalelor. Negustorii au un port amestecat turco-europienesc.

Românii macedoneni se ţin de biserica ortodoxă însă liturghia se citeşte româneşte. Pentru a-şi păstra acest drept, colonia macedoromână din Pesta au sacrificat mari sume într-un proces în contra comunităţii greceşti de acolo, cu care aveau o biserică în comun, până ce împăratul Francisc le-a recunoscut acest drept printr-o încheiere olografă.

Afară de idiomul lor propriu, aproape identic cu cel românesc, ei îşi însuşesc limbile popoarelor în mijlocul cărora trăiesc. În Macedonia românul vorbeşte şi greceşte, care limbă, adoptată fiind în scriere şi în negoţ, au subplantat în multe părţi pe cea autohtonă. Astfel lângă Arta superioară, mai cu seamă în partea de nord-vest a regatului elin.

Albanezul îl numeşte pe român *cioban*, căci majoritatea românilor locuitori în Albania de nord şi de sud e păstorească şi pururea în migraţiune. În timpul verei mai nu rămâne suflet de om

* Publicat în „Timpul,” VI, nr. 100, Mai 1881, p. 1.

pentru păzirea caselor neîncuiate, a căror prădare ar fi cam ingrată. Satele bine construite se populează abia în noiemvrie, când nomazii se-ntorc de la munte cu turmele, pentru a se coborî în şesurile mai călduroase şi când se-ntorc din depărtata străinătate părinţii de familie cu săcuşorul de bani pe cari i-au câştigat ca cârciumari pe drumurile mari al Bulgariei, ca argintari şi fabricanţi de arme, ca zidari, croitori, blănari, ş. a. m. d.; căci românul e căutat, fiind cu minte, harnic şi sobru, şi câştigă în genere mai mulţi bani decât (î)i trebuie familiei lui.

Înainte se admitea despre macedoromâni că sunt numai păstori şi băcani; marea lor înclinaţiune pentru industria de arte şi talentul lor pentru arhitectură nu se releva, deşi, abstracţie făcând de Constantinopol, Atena şi Belgrad, ei şi bulgarii sunt singurii arhitecţi în triunghiul iliric. E în adevăr de mirare cum aceşti munteni primitivi, cari abia ştiu mânui creionul, rezolvă numai cu ajutorul isteţiei şi a talentului lor înnăscut cele mai grele probleme arhitectonice, precum clădirea de poduri cu mai multe arcuri, cupole de biserici ş. a. E drept că nu putem aplica acestor opere arhitectonice cea mai strictă măsură critică în privirea purităţii stilului, cu toate acestea unele din ele, precum biserica cu cinci cupole din Semendria în Sârbia, se pot compara prea bine cu clădirile multor ingineri sârbo-germani cari au studiat în institute tecnice; ba sunt cu mult superioare acestora când ţinem seama că unica şcoală a românului sunt cunoştinţele transmise din tată în fiu şi când considerăm uneltele primitive cu cari lucrează.

În genere, românul e arhitect, zidar, tâmplar ş. a. într-o persoană. Afară de părţile de metal aduse din străinătate, el clădeşte singur întreaga zidire.

Asemenea se bucură de un renume meritat ca argintar şi cizelor; frumoasele lucruri de filigran cari-n expoziţia de la Viena escitau cu drept cuvânt admirare în despărţământul turcesc erau lucrate de macedoromâni.

Cuminţenia înnăscută, putem zice viclenia sa, (î)l fac propriu pentru a fi mediator între negoţul din Orient şi cel din Occident; macedoromânul ţine în mânele lui comerţul continental al Turciei într-un mod tot atât de monopolist precum grecii şi armenii ţin comerţul ţărmurilor mării. Multe firme macedoromâne stau în legătură directă cu cele dendâi pieţe de fabricaţiune europeană.

Fără cuvânt i s-ar putea imputa macedoromânului că n-are sentiment naţional; e din contră de mirare cum, risipiţi în oaze între neamuri cu-n mare trecut istoric şi cu-n viitor promiţător, ei n-au fost demult absorbiţi de aceste neamuri.

Macedoromânul se arată în această privire aproape atât de tenace ca evreul; o tenacitate care câştigă şi mai mult relief când ţinem seamă că nu-i despart piedeci religioase de vecinii lor.

Deşi în prima linie macedoromânul gândeşte la folosul lui, totuşi el împărtăşeşte ura contra regimului turcesc comună tuturor popoarelor creştine din Turcia. Astfel istoria luptei de eliberare a Serbiei îl măreşte pe voievodul macedoromân Iancu, care a condus adeseori pe sârbii din Craina la victorie în contra musulmanilor; un curaj plin de sacrificii au dovedit macedoromânii şi cu ocazia răscoalei sârbeşti de la 1862 în Belgrad.

Cu puţini ani înainte orăşenii macedoromâni aveau simpatii pentru Grecia, de la care-şi aşteptau eliberarea şi cu care voiau să fie uniţi. Fiece macedoromân cult vorbeşte fluent greceşte, deci, trimiţându-şi copiii la şcoalele superioare din Atena, ei erau crescuţi în idei panelenice şi, întorşi acasă, făceau cu zel propagandă pentru aceste idei. Deci a trebuit să ne surprinză ştirea că românii s-ar fi lepădat pe neaşteptate de greci şi au declarat Porţii supunerea

lor leală în mod demonstrativ. Dacă mişcarea nu se mărgineşte numai la câțiva politicieni, ci e în adevăr mai adâncă, atunci i-au succes poate agitațiunii din Bucureşti de-a trezi în depărtații macedoromâni conştiința că sunt de *un* neam cu românii dunăreni şi hotărârea de a-şi păstra mai energic naționalitatea.

În ce măsură se va fi ivit sciziunea nu ştim; destul că în moştenirea tesalo-epirotică care i se va ceda Greciei aceasta va afla în macedoromâni folositoare elemente de cultură şi, dacă-i va trata cu bunăvoință, poate şi buni cetățeni.

În orice caz nu trebuie să se uite în Pireu cât de mult elenismul a avut a mulțumi patriotismului macedoromânilor în timpul războiului de eliberare, cât de mari merite şi-au câştigat în acel timp chiar numai o singură familie macedoromână. Românul Sina înființă comunitatea greacă din Viena şi făcu colecte pentru insurecțiunea grecească, lucru la care se cerea mult curaj pe când trăia Metternich, care-o numea „cea mai nedemnă rebeliune ce-a luminat-o vreodată soarele." Ce-a făcut fiul său, răposatul ambasador grecesc Sina, pentru ridicarea artelor şi ştiinței în Atena prin clădiri şi donațiuni mărețe, e încă în amintirea tuturor.

Grecia actuală numără puțini români în partea superioară a râului Aspropotamos; masa lor principală, ocupată cu cultura vitelor, e aşezată mai la nord de acest râu pe o fâşie de pământ ce cuprinde poalele de sud ale Pindului şi ajunge pân'la Castoria, îngrămădită între greci, bulgari şi albaneji. Oaze româneşti mai mari se află în şesul Musakia, în ținuturile Berat, Pekin, Elbassan şi Cavaia, colonii însă se află aproape în toate oraşele tesalo-albanezo-macedonice; elita negustorilor acestor oraşe e de naționalitate română.

În Tracia românii sunt în mici oaze lângă Rodope, la Perchtera, Tatar-Bazargic ş. a. m. d., în Istria austriacă sunt între Monte-Maggiore şi lacul Cespiti; în Bosnia la Sovig lângă Tusla; împrăştiați însă se află în toate emporiile, în Panciova, Belgrad, Semlin, Neoplanta, Pesta, Viena ş. a. m. d.

E greu de-a determina numărul macedoromânilor, căci stă rău statistica în Turcia. *Poucqueville* crede că în Grecia sunt 11.000, în partea Pindului 70.000, Leake numără 500 de sate româneşti numai în Epir, Tesalia şi Macedonia.

Numărul total al macedoromânilor, după datele mele, care se vor fi apropiind de adevăr, e cred de 500.000 de suflete, adică 1/15 a totalității poporului românesc, numărând pe toți din tringhiul iliric şi pe cei împrăştiați prin Austria.

E interesant a constata că dacoromânii, pe unde trăiesc între rase străine, câştigă mereu teren în socoteala vecinilor lor, pe când frații lor macedoneni pierd, mai cu seamă în secolul nostru, prin grecizare, un proces care va înceta poate în urma deşteptării conştiinței lor naționale.

Dacă macedoromânii ar fi atât de numeroşi ca bulgarii sau ca grecii măcar, ieşirea lor din pasivitatea de pân-acuma n-ar rămânea fără influență asupra cartei viitoare a Europei orientale. Dar, numeric slabi, ei vor fi, cu toate calitățile escelente, o figură de eşec secundară în mâna diplomaților speculativi, pentru ca din când în când să fie opuşi planurilor de întindere ale grecilor şi ale bulgarilor."

„De mai multe ori am observat...”*

De mai multe ori am observat tendența foilor grecești de-a tăgădui existența până și a acelor resturi de populațiune traco-romană care-n evul mediu, mult mai răspândită decât astăzi, își întindea insulele sale etnice în toate teritoriile Împărăției Răsăritului.

În adevăr Peninsula Balcanică era în anticitate o peninsulă tracică și numai vârful ei extrem era populat de greci. În comediile lui Aristofan – în *Paserile* de ex. – intră în scenă un zeu tracic și o dovadă că încă în vremile acelea grecii nu cunoșteau limba populației autohtone a peninsulei e că acest zeu pronunță sunete fără de nici un înțeles. Asemenea e știu azi că dacii erau traci care trecuseră Dunărea două sute de ani înaintea vremei lui Traian și că statul lor, în momentul în care l-au subjugat Imperiul, nu avea decât vârsta de douăzeci de decenii. În contact cu romanii populațiunile tracice – cele mai vechi după Herodot, deci autohtonii Peninsulei Balcanice – s-au romanizat, au devenit români. Spre a întrebuința un termen din chemie, tracii Peninsulei și cei din Dacia erau izomorfi cu romanii și s-au contopit pretutindenea în popor românesc, care-n evul mediu era mult mai numeros decât azi, după cum ne dovedesc o sumă de izvoare. Filip II și Alexandru cel Mare au fost traci. E prea adevărat că acesta cucerind țările Asiei și ale Africei, grecii i s-au substituit pretutindenea, dar tot ei li s-au substituit și romanilor în Împărăția Răsăritului, încât calitatea grecilor de-a escamota în folosul lor cuceririle făcute de alții și de-a intra pe furiș în moștenirea istorică a altor popoare este proverbială. Oare în România nu ne-am pomenit într-o bună dimineață cu sute de moșii mănăstirești escamontate prin subrepțiuni testamentare și-n secolul trecut România nu părea o țară aproape grecească?

Ca dovadă a acelei tendențe de tăgăduire lăsăm să urmeze un articol din „Messager d'Athènes” privitor la românii din Macedonia, scris cu ocazia unei pretinse misiuni a d-lui Pencovici și a unui pretins raport al său.

Iată ce zice foaia din Atena:

„Am aruncat o privire asupra raportului unui d. Pencovici trimis de guvernul român pentru a inspecta școalele pe cari guvernul din București le-a stabilit cu mari cheltuieli în Macedonia. Acest inspector surd și miop n-a văzut decât români și câțiva bulgari în patria lui Alexandru cel Mare. Nu există un singur grec, cu toate astea ideea greacă e dominantă, pentru c-au îmbrățișat-o românii. E vorba acum de-a readuce aceste oi rătăcite la turma naționalității române. Aceasta este fără nici o îndoială opera pe care o urmărește propaganda cu mai multă ardoare decât succes și al cărei pontif e d. Urechia.

Se-nțelege că elementul grec a dispărut cu totul din Macedonia. E drept că se vorbește grecește, dar numai pentru că grecii dispun de biserică și de școală. Ar fi de ajuns să se închiză aceste școli și aceste biserici pentru a reduce la nimic elementul grec și a-l vedea contopit și absorbit de elementul român, care constituie fondul populațiunii macedonene.

Pentru d. Pencovici elementul grec, care e elementul *indigen*, nu are dreptul de-a exista în țara sa natală sau nu trebuie să existe decât pentru a augmenta, prin superioritatea civilizației lui, prestigiul și gloria numelui român. Nu e destul pentru cea mai veche și mai ilustră din rasele europene?

Loc tinerilor, va striga desigur d. Pencovici. Viitorul e al lor. Cât despre acele rase vechi cari au

* Publicat în „Timpul,” VII, nr. 173, 11 August 1882, p. 1.

creat lumea după asemănarea lor turnând-o oarecum în forma civilizaţiunii lor, trebuie să dispară ca acele vechi triburi ale lumii nouă cari n-au lăsat în urmă-le nici o urmă de existenţă.

S-ar părea că numai pentru a face-n ciudă visătorilor de la Dunărea de Jos grecii nu vor să fie absorbiţi de *coloniile de cuţovlahi stabilite în mijlocul lor*. Cată îndealtmintrelea să fim drepţi faţă cu spiritul ce animă aceste colonii. Nu numai că n-au avut niciodată de gând să constituie un grup etnic independent, dar totdeauna s-au asimilat puţin câte puţin cu grecii, ale căror aspiraţiuni naţionale le împărtăşesc. Ceea ce d. Pencovici constată c-o tristeţe în stare de a stoarce lacrimi tuturor patrioţilor români.

Tot aceasta am constatat-o şi noi adeseori înaintea lui, înaintea tuturor acestor apostoli ai urei, acestor misionari ai discordiei pe cari bunii noştrii fraţi de la Dunărea de Jos i-au dezlănţuit asupra patrioticelor noastre populaţiuni din Macedonia. Fac un trist oficiu, o rea faptă. Naţiunile ce vor cucerirea orientului le sunt mulţumitoare. N-avem decât să citim, pentru a ne convinge, articolele de laudă pe cari foile austriace şi cele panslaviste le consacră din când în când propagandei române în ţările de limbă greacă.

Prin acţiunea timpului, prin comunitate de interese şi afinitate de rasă, *colonii romani*, iar nu românii stabiliţi în Macedonia, s-au contopit şi asimilat cu grecii, *elementul autohton al ţării*, după ce aceste ţări au fost cucerite de romani. Cu toate acestea ei au continuat a vorbi un *patois care s-apropie mult mai mult de limba provensală decât de cea română*, ceea ce dovedeşte într-un mod *victorios* că cuţovlahii, de rasă greco-latină, veniţi din Occident, nu sunt deloc, *precum se pretinde în Bucureşti, coloni veniţi de pe malurile Dunării.* Numai dacă românii s-ar pretinde moştenitori ai vechilor romani – ceea ce-ar fi absurd, de vreme ce marile naţiuni neolatine ale Occidentului au mai mare drept la aceasta – ar putea să pretinză drepturi de protecţie asupra cuţovlahilor din Imperiul otoman. Francejii, italienii şi spaniolii ar fi mult mai întemeiaţi să pretindă protectoratul acesta, pentru că acel *patois* pe care-l vorbesc pretinşii compatrioţi al d-lui Urechia se apropie, precum am zis, *mult mai mult de diferitele idiome ce se vorbesc până azi la ei* decât de limba română. Ca sprijin al celor ce zicem e de ajuns a spune că d. Pencovici şi toţi compatrioţii săi nu se pot înţelege cu cuţovlahii decât prin interpret.

Îşi fac iluzii la Bucureşti când şi-nchipuie că prin emisari şi institutori români vor separa pe cuţovlahi de naţionalitatea greacă. Admiţând chiar cu d. Pencovici că-n Macedonia nu sunt decât români grecizaţi, e sigur că aceştia, mândri cum sunt de numele de grec, nu se vor lăsa duşi de intriganţi pe o cale care-ar izbuti fatalmente la lupte intestine cu grecii, pe cari pururea i-au considerat ca pe singurii lor compatrioţi. Dacă aceste lupte ar veni, ceea ce nu credem, ele n-ar ajuta decât inamicilor declaraţi ai grecilor şi ai românilor. Oare asta se caută în Bucureşti? D-nii Urechia şi compania, cari poartă ură numelui grec, cari recomandă trimişilor lor de război civil, precum am demonstrat-o, cea mai mare animozitate contra grecilor, au intrat cu îndrăzneală pe această cale. Dacă s-ar realiza vreodinioară odioasele lor proiecte se va putea zice cu poetul italian: *Messana piange, Sparta non ride.*

Puţinul succes ce l-a obţinut d. Dimitrie Brătianu pe lângă cuţovlahii de lângă Olimp, nedezrădăcinata lor alipire, când au fost lucraţi de-o sumă de agenţi trimişi din Bucureşti şi Constantinopol cu instrucţii de-ale fostului ministru al României pe lângă Înalta Poartă, patriotecele lor protestări faţă cu intrigile acestor agenţi, pe cari i-au alungat cu lovituri de picior, ar fi trebuit să deschiză ochii ultrapatrioţilor din Bucureşti, cari dau încă crezare minciunilor

îndrăznețe ale unui Mărgărit şi raporturilor nesăbuite ale unui Pencovici. După Margaritis şi alți oameni *ejusdem farinae* locuitorii Olimpului ar fi trebuit să se ridice în masă la apropierea trupelor greceşti, pentru a afirma naționalitatea lor română fie chiar vărsându-şi sângele. La apropierea trupelor noastre ei au mers în masă spre întâmpinare şi şi-au plecat stindardul, ceea ce pentru ei era un semn invederat de supunere națională. Acestea erau sentimentele acestor români pe cari d. Brătianu întreprinsese, într-un voiaj ce l-a făcut anume la Londra şi la Paris, de a-i reprezenta ca inamici incarnați ai naționalității greceşti. Cei din Macedonia nu se vor purta astfel în ziua în care vor vedea desfăşurându-se în mijlocul lor mândrele noastre colori naționale."

Nu vom insista asupra opiniilor politice din articolul de mai sus, ci vom releva numai erorile istorice şi filologice.

Deja Theophylact, sub anul 579, şi Theophan sub acelaşi an pomenesc de români în oastea trimisă în contra avarilor; sub anul 976 Cedrenus povesteşte că între Prespa şi Castoria călători români au ucis pe David, fratele țarului bulgar Simeon. De aci înainte existența românilor balcanici nu mai e tăgăduită de nimeni. Anna Comnena (îi) citează în jumătatea a doua a secolului al XI-lea lângă Exeva. În jumătatea a doua a secolului al doisprezecelea călătorul evreu Benjamin de Tudela (î)i găseşte în munții Tesaliei, nesupuşi de nimeni, cu totul neatârnați şi o spaimă a grecilor. Nicetas Choniates în fine numeşte munții Tesaliei, Valahia Mare. În toată suta a treisprezecea numirea veche de Tesalia ieşise din uz şi se-ntrebuința numai numirea de Valahia. George Acropolita, G. Phrantzes, catalanul Ramon de Muntaner, Henry de Valenciennes, apoi chiar hrisoavele împăraților bizantini numesc țara Vlahia Mare, Blaquie la Grand. Etolia şi Acarnania se numesc Vlahia Mică (Phrantzes), partea de sudest a Epirului, vechea Dolopie, se numea Vlahia Superioară.

Teodor Angelos Comnenos Duca domneşte în suta a XIII-a peste Epir, Tesalia, Albania şi Macedonia, cari toate la un loc se numesc Vlahia, atât de către scriitorii bizantini cât şi de cei occidentali.

Departe dar de-a fi numai o mână de coloni romani, românii erau în evul mediu unul din popoarele cele mai numeroase ale Peninsulei, după toată probabilitatea traci romanizați, ca şi cei din Dacia. Rolul cel mai însemnat (î)l joacă sub Asanizi, dintre cari Ioanițiu, în răspunsul dat papei Inocențiu III, se declară a fi el, împreună cu poporul, de origine romană, mulțumind papei că l-a adus la această cunoştință. Poporul românesc al Peninsulei a fost aşadar absorbit de greci şi de bulgari şi din el n-au rămas decât aceste puține fragmente ce le vedem azi, dar despre cari nu e nici o îndoială că ei sunt autohtoni, şi grecii – coloni ce locuiesc între ei. Nici nu se poate altfel, de vreme ce grecii sunt pretutindenea coloni, în Asia Mică, pe țărmul Mării Negre şi-n alte locuri.

Cât despre limba macedoromânilor, e azi un adevăr cunoscut de toți că e numai un dialect al limbei dacoromâne şi că n-are a face deloc cu limbile neolatine ale Occidentului. Studiile recente ale lui Miklosich au dovedit-o cu toată evidența. Atât dialectul din Istria cât şi cel macedoromân sunt varietăți a limbei dacoromâne, cu mici deosebiri fonologice şi cu mari şi hotărâtoare asemănări.

Ne rămâne numai să admirăm ignoranța grecilor moderni în privirea istoriei şi etnografiei unor țări asupra cărora pretind a avea drepturi.

Dacă se află români în Macedonia cari vor redeşteptarea poporului lor şi readucerea lui la conştiinţa naţională ei au cuvânt să lucreze în acest sens şi nu injuriile foilor greceşti (î)i vor opri. În mozaicul de popoare orientale credem că e loc şi pentru români şi că nu există nici o necesitate ca ei să fie anexaţi la Grecia. Gazete însă cari combat un raport *ce nu există*, a unei misiuni *ce n-a fost trimisă*, luând de sprijin fantaziile etnocratice ale d-lui Paparigopolu în locul adevărului etnologic aievea şi făcând analogii filologice din lună dovedesc pe de o parte o deplină ignoranţă în materia ce-o tratează, pe de alta că o rea cauză susţin dacă, în favorul ei, au nevoie de-a înainta neadevăruri.

„Găgăuzi se numeşte...”*

„Gagauzi se numeşte o foarte mică parte din poporul Bulgariei, rătăcită de tot de limba maternă şi azi vorbind turceşte. Cauza schimbării limbei au fost persecutările turcilor la venirea lor asupra bulgarilor. Toți bulgarii locuitori părților apropiate de Varna, Burgas, Adrianopole şi Constantinopole au fost expuşi acestor persecutări şi limba fiecărui bulgar ce nu vorbea turceşte au fost tăiate, din care cauză ei, ca să scape de aceste nesuportabile persecuții, au fost siliți să adopte limba turcească, care mai în urmă a fost introdusă şi în familiele lor şi au crescut în ea şi copii(i) lor. Ei sunt creştini şi astăzi, însă vorbesc turceşte. Grecii în cele din urmă, după ce au nimicit patriarhia bulgară şi au gonit limba bulgară din toate şcolile şi bisericile, s-au silit ca în toate locurile să grecizeze şi pe aceşti nenorociți, introducându-le în biserici şi şcoli limba greacă. Din cauza aceasta unii din aceşti *gagauzi* s-au grecizat şi s-au făcut mai mari inimici fraților lor bulgari decât chiar grecii proprii. Pentru aceşti gagauzi *(şi nu găgăuți)* s-a vorbit în *Vulturul*, iar nu pentru românii din Macedonia.” – Reproducem cu plăcere această rectificare a ziarului „Vulturul” şi adaogem numai că eroarea noastră a provenit din motivul simplu că ziarul amintit, vorbind despre populația Macedoniei, au împărțit-o în greci, bulgari şi gagauzi, iar despre români n-au spus un singur cuvânt. Fiindcă stiam că macedo-românii se mai bucură de câteva porecliri nepotrivite şi nevăzându-i deloc amintiți în perspectivele de împărțeală a Macedoniei, am crezut că şi redacția numitei foi ne gratifica tot pe noi, căci tot noi suntem şi acolo cu o poreclă şi mai puțin politicoasă.

* Publicat în „Curierul de Iaşi,” IX, nr. 134, 10 Decembrie 1876, p. 3.

„Zi cu zi ştirile...”*

Zi cu zi ştirile despre seriozitatea mişcării albaneze câştigă consistenţă. La 7 mai foile din Viena au primit mai multe dări de seamă telegrafice conform cărora albanejii s-ar fi lepădat în mod formal de dominaţiunea turcească şi ar fi proclamat independenţa statului lor. În aceeaşi zi foaie oficială „Scodra” (Scutari) a apărut pentru prima oară în două limbi, cea turcească şi cea albaneză, iar în fruntea foii stătea o lungă proclamaţie a Ligei şi a comitetului acesteia. Această proclamaţie declară că Albania a încetat de-a fi sub suveranitatea padişahului. Mai departe zice că toţi funcţionarii turci cari nu sunt de naţionalitate albaneză sunt a se considera ca depărtaţi din funcţiunile lor, esceptându-se însă aceia cari au dovedit că sunt amici ai şchipetarilor. Ordinelor Ligei trebuie să li se dea ascultare; pe lângă ea bătrânii neamurilor rămân ca pân-acuma singurii legiuitori.

Cu toată atârnarea de Împărăţia turcească, albanejii au păstrat în parte instituţiile lor vechi, constituţionale. Instituţiile acestea s-au cam diversificat la deosebitele neamuri sau plaiuri, poate în urma diversificării în confesiuni religioase. Neamurile nu plăteau dări Împărăţiei turceşti, dar erau obligate de-a intra în armată. În sine, sistemul vechi al instituţiilor albaneze e democraţia în înţelesul antic al cuvântului, căci poporul exercită puterea supremă în plaiuri, în adunările sale parlamentare, numite *cuvânde* (din lat. *conventus*, româneşte *cuvânt*, care înseamnă şi „adunare” şi „discurs”). Plaiurile mai au, afară de aceste adunări generale, câte un sfat de bătrâni, al căror cap e în genere ereditar şi se numeşte voievod, adecă duce. Organizaţii analoge par a fi existat şi la noi până târziu, deşi izvoarele sunt foarte insuficiente. Dar Vrancea, Cîmpulungul (Bucovinei), Lăpuşna par a fi fost asemenea mici republice de plai, ca cele din Albania. În comune administraţia o poartă bătrânii familiilor, precum şi alţi membri aleşi pentru avere sau influenţa lor, dar aceştia au mai puţină autoritate decât căpeteniile plaiurilor ortăşeşti.

Poporul însuşi nu se numeşte albanez, ci *şchipetar*. Acest nume pare derivat din cuvântul *şchiipe* sau *şchipe*, care însemnează „stâncă”, deci „munteni.” Dar se află în dialectul ghegic cuvântul *arberi* pentru *popor*, *Arberia* pentru *Albania*. Deşi ramurile naţionalităţii sunt numeroase, totuşi cele mai principale sunt gheghii şi toscii, ca purtători ai celor două dialecte principale. Toscăria cuprinde Albania de sud, Ghegăria sau Ghegănia – cea din nord. Aceşti din urmă sunt catolici, cei dentâi greo-răsăriteni. Alte două ramuri mai însemnate sunt arberii şi ceamii. Ciamăria se numeşte în limba albaneză Epirul. În fine se vorbeşte adeseori de mirdiţi, neam ostăşesc catolic, al căror nume înseamnă „binecuvântaţi,” *benedicti*, căci *miră* înseamnă în limba albaneză bine. Numele populaţiunii s-a luat de la formula lor de salutare.

Amestecul foarte mare şi pestriţ al limbei albaneze, care întrece pe al celei engleze, se va fi născut din două împrejurări cari concurg: întâi din vechimea poporului însuşi, care în viaţa sa lungă a avut ocazia de-a primi foarte multe influenţe străine, al doilea din numărul cel mare al popoarelor cari parte coexistă, parte au locuit pe rând în Peninsula Balcanică. Din limbă se dovedesc nenumărate atingeri cu cea română vorbită în evul mediu de poporul nostru, foarte numeros pe atuncea în Peninsulă. Un învăţat german a cercetat de ex. 261 de numiri albaneze de animale şi a găsit că dintre acestea 47 se ating cu cuvinte româneşti, multe cu alte cuvinte

* Publicat în „Timpul,” V, nr. 99, 3 Mai 1880, p. 1.

romanice, 21 italiene, 41 vechi greceşti, înrudite însă originar, 38 medii şi neogreceşti. Dintre toate abia 30 se păreau de origine curat albaneză.

Am zis că până acum albanejii au stat de obicei în serviciu străin, s-au luptat pentru interese străine.

Astfel, în vestitul război de eliberare al Greciei, eroii Botzaris, Kanaris, Miaulis şi Sutzos au fost albaneji.

Proclamația despre care vorbim mai sus e iscălită de Ali Paşa, Hodo Bei, Prenc Bib Doda (şeful miridiților), Mufti Hafis Effendi, episcopul Porten, Nicolae Geaba, în numele notabililor şi al poporului atât de confesiune moametană cât şi de confesiuni creştine.

Trupele din tabăra de la Coplica a lui Hagi Osman Paşa au trecut cu toate în partea Ligei; casele publice au fost confiscate, funcționarii osmani depărtați. Consulatelor li s-au propus apărare militară, însă pân-acum n-a avut loc nici o dezordine publică.

La 9 mai Prenk Bib Doda a plecat din Scodra la Tusi cu 3.000 de miridiți, iar la Scodra s-au concentrat 6.000 de albaneji din Dibra şi Matia.

Hodo Bei s-ar fi jurat că, în caz dacă muntenegrenii ar încerca o agresiune, el ia ofensiva şi-i trece pe toți sub ascuțişul sabiei.

Sub data de 11 mai „Politische Correspondez" primeşte din Scodra o telegramă care modifică întrucâtva ştirea despre proclamarea independenței. Noutatea despre separarea completă a deosebitelor triburi albaneze de sub suveranitatea sultanului nu este absolut exactă. Manifestațiunile ce le-au făcut albanejii pân-acuma au de scop organizarea provinciei în principat, sub suzeranitatea sultanului, cu Ali Paşa din Gusinie ca principe al Albaniei.

Valiul Izzet Paşa, asupra căruia se plângea asemenea nota muntenegreană, ca şi asupra lui Hagi Osman, n-a voit să recunoască pân-acuma demersele făcute de albaneji pe lângă el, deci s-a văzut silit de-a se retrage, c-un număr nesufucient de trupe turceşti, în castelul de la Scodra, unde aşteaptă ajutoare.

„Era greu de admis..."*

Era greu de admis să mai existe vro grădină de guvern undeva pe faţa pământului care s-aducă cu-al nostru. Cu toate acestea el are pereche în guvernul unguresc. Nu se putea altfel. În Ungaria, ca şi la noi, cine nu se pricepe la nimic se ocupă de politică. Şi acolo, „maghiarism," „patrie maghiară" etc. sunt o marfă politică, a fi maghiar – de origine – este, nu o cestiune de rasă, ci o industrie, un negoţ adesea foarte lucrativ, întocmai precum la noi e o breaslă anume a fi patriot – oriunde ai fi. Poziţia sectei patriotismului cu degete lungi e aproape mai favorabilă dincolo decât dincoace de Carpaţi, căci imensa majoritate a populaţiunii, adecă 2/3, neştiind ungureşte, îşi poate închipui oricine că a şti acest preţios idiom constitue un privilegiu pentru a ferici ţara.

„Gazeta generală" cuprinde o descriere a Banatului Timişorii, provincie locuită în cea mai mare parte de români. Ea prezintă un îndoit interes, întâi asemănările cu starea de lucruri de la noi, apoi tabloul unei populaţiuni române guvernate de maghiari.

„Era un timp – zice autorul – în care banatul Temişorii se numea grânarul monarhiei austriace pentru că aci se cultiva aproape exclusiv grâu şi porumb, iar recoltele rele erau necunoscute până-n anul 1863. Înaintea acelei cumplite veri, fusese treizeci de ani de-a rândul recolte bune. O singură recoltă rea a fost îndeajuns pentru a da loc la marea foamete. Statul a trebuit să intervie în ajutorul oamenilor cu grâne, făină şi alte mijloace de subzistenţă. Cu toate acestea Banatul fusese considerat ca ţară bogată, ca grânar al monarhiei. Iluzia se pierdu numaidecât. Ceea ce oameni cuminţi prevăzuseră demult, s-a invederat pentru toată lumea; populaţia Banatului trăia – afară poate de-o seamă de ţărani bogaţi – de la mână la gură. Puţini câştigau de cu vară mai mult decum le trebuia iarna. La vremea secerii ne şi lipseşte pâinea. Cel întâi grâu ce secerăm se preface literalmente în pâine, celălalt e vândut de pe câmp, fiind încă în spice, sau se duce numaidecât în piaţă – pentru a împăca pe perceptor.

Sarcinele ce i se impun populaţiunii de aci sunt neauzite şi sute de mii de oameni muncesc zi şi noapte pentru nimic alt decât pentru a-şi ţinea sufletul, căci ceea ce nu le ia statul pe cale legală le mănâncă funcţionarii cei corupţi şi advocăţimea cumplit de cârciocărească şi sugătoare de sânge. Mania de-a se judeca a fost cultivată în mod sistematic aci şi nu e casă să n-aibă procesul ei care-o stinge pân-în sfârşit. Toată populaţia s-a abrutizat în nesfârşita luptă pentru existenţă; muncesc ca animalele şi nu se poate să aibă altfel de simţiri decât acestea.

Deasupra acestei situaţii deplorabile din inima populaţiei chiar, faimoasa artă de guvernământ a maghiarilor (î)şi ridică biciul, un stat, care în teorie şi în faţa străinătăţii pretinde a trece de stat civilizat, pentru ca în practică să se poată resfăţa în bună voie în maximele lui asiatice. În teorie de ex. cestiunea limbilor s-a rezolvat în modul cel mai minuţios; regimul Taafe ar putea învăţa de la maghiari. Fiece condicuţă de dări are bunăoară trei rubrici, una maghiară, una germană, una română; funcţionarul e obligat în aparenţă de-a umplea contribuabilului maghiar rubrica întâia, celui german a doua, românului a treia. Departe una ca asta! Deşi în tot Banatul nu sunt la ţară nici o sută de contribuabili maghiari, deşi în cele mai multe locuri nici rândaşii nu ştiu acest idiom, totuşi autorităţile nu cunosc, în relaţiile lor cu germanii, românii, serbii ori bulgarii, altă limbă decât pe cea maghiară.

* Publicat în „Timpul," VII, nr. 226, 14 Octombrie 1882, p. 1.

Cine n-a trăit pe aci nu-şi poate face o închipuire de încurcătură fără capăt, de mizeriile ce nasc din această singură împrejurare. Poporul neştiutor e dat cu totul pe mâna cavalerilor de industrie cari ştiu ungureşte, căci există localităţi unde, dintre patru mii şi mai bine de suflete, nici unul nu ştie boabă ungureşte. În asemenea localităţi persoane problematice îşi câştigă existenţa tălmăcind ţăranilor în limba lor pe aceea a autorităţilor. Aceşti paraziţi de advocaţi de a treia mână şi de scriitoraşi existau cu de prisos şi înainte, dar acum sporesc ca buruiana cea rea, căci au o sferă de activitate determinată. Această canalie traduce actele şi adresele autorităţilor, sfătuieşte pe ţăran, (î)l instigă, îşi dă aerul că ar fi având trecere în sferele politice, caută a trage pe sfoară pe cel necunoscător, i se plătesc bine serviciile de interpret, ia avansuri în procese pendente ş. a. m. d.

Însă toate lipitorile astea mari şi mici n-ar fi încă în stare de-a ruina ţara şi de-a aduce populaţia la sărăcie deplină, dacă o legislaţiune defectuoasă şi o administraţie care-şi bate joc de orice idee de dreptate n-ar merge mână-n mână cu toate acestea.

Deocamdată vom da următoarele cifre cari vorbesc de sine. Banatul, aşa numitul grânar al imperiului, datoreşte 10 milioane de fiorini rămăşiţă din dări. După darea de seamă, publicată de curând, comitatul Temişorii numai datoreşte 3.667.095 fiorini repartiţi asupra plaselor Temişoara, Verşeţ, Vinga, Lipova şi Biserica Albă. Ne vom ocupa cu Lipova, care în aparenţă e plasa cea mai bine situată în tot judeţul Temişorii.

Recolta anului acestuia se consideră bună ca-n toată Ungaria, asta a ajuns la auzul ministrului unguresc de finanţe, Szapary, care s-a grăbit a adresa o circulară către toate autorităţile fiscale din Ungaria, prin care comandă organelor sale de-a căuta cu zel şi asprime să încaseze dările. Organele subalterne, ce n-au nevoie de-o asemenea admoniţiune n-au aşteptat să li-o spună de două ori.

Cine să execute însă?

Poporul e mai iritat decât oricând şi în adânca sa ignoranţă identifică pe perceptor cu neîngăduitorul creditor, cu statul. Fireşte. Cel ce ia grâul de pe ogorul ţăranului şi-l sileşte a-şi vinde marfa câteva săptămâni după secere, când e naturalmente mai ieftenă pentru a plăti dări cu banii; cine-l face pe ţăranul viier să-şi piarză recolta în acelaşi chip; cine-i ia pălmaşului vaca, care-i hrăneşte copiii, pentru a o da pe nimic celui întâi venit – acela e vrăjmaşul de moarte.

Toate aceste le face însă în Ungaria un perceptor, un executor. Plânsete şi vaiete domnesc pretutindenea unde s-arată. De aceea niciodată un om care simte omeneşte sau un funcţionar cumsecade nu se oferă a fi perceptor. Numai oameni cu totul depravaţi, ce n-au nici un fel de căpătâi, se oferă la funcţii atât de neplăcute, primejdioase chiar, care se dau oarecum cu licitaţie. E foarte caracteristic că există sute de inşi cari se prezintă spre a ocupa asemenea funcţii de călăi; existenţele problematice foiesc în Ungaria cu de prisos şi un astfel domn, care-şi pricepe treaba, ştie să-şi facă avere, în poziţia aceasta, în timp de câţiva ani.

Cu revolverul în buzunar călătoreşte acest „domn," în numele guvernului şi pe cheltuiala comunelor, în plasa sa din loc în loc şi o spaimă ce paralizează, (î)l precede. Înainte de a sosi, averea tuturor locuitorilor cari sunt în restanţă cu darea se trece într-un proces verbal; un scriitor şi un om al autorităţii (în genere un ţăran) merg din casă-n casă. Deja scriitorul acesta e pungaş, de mituit în orice caz, pentru că aci, în ţara aceasta, toţi se pot mitui.

Încruntând sprincenele întreabă o biată văduvă: „D-ta ai o vacă?" Tremurând, femeia-i pune-n

mână un biet fiorin – poate cel din urmă pe care-l are – şi zice nu. El scrie „Nu" şi apoi continuă cu blândeţe: „Nu-i aşa că n-ai nici vin?" Apoi (î)i lasă o hârtie goală pe care ea are s-o iscălească. C-o clipire de ochi semnificativă, el părăseşte casa şi biata femeie crede c-a scăpat cu puţin. Cum s-a înşelat. Executorul vine-n ziua viitoare în persoană, o ameninţă cu temniţa pentru indicaţiunea ei mincinoasă şi dacă acum nu dă cinci sau zece fiorini pentr-o manipulaţiune analogă, se execută fără de milă. Adesea nici mituirile nu folosesc,căci executorul nu poate gândi totdeauna numai la sine, ci trebuie să gândească şi la ministrul de finanţe care-i cere bani.

Oare un popor care vede guvernul reprezentat de indivizi atât de venali şi atât de mojici poate să mai aibă conştiinţă de stat şi respect de legi, în existenţa cărora nici nu crede? Nu e de mirare dacă-n timpul din urmă au fost ucişi în curs de opt zile doi executori şi un consilier fiscal în Ungaria, unul dintre ei în Banat chiar.

În modul cel mai brutal paraziţii aceştia scormonesc în carnea proprie a statului unguresc, prădând ţara, ruinând în fiece an sute de oameni, adecă tot atâţi contribuabili. Se-nţelege că numărul contribuabililor împuţinându-se, sarcinile celor ce mai sunt în stare a plăti devin din ce în ce mai grele. Această împuţinare creşte prin emigraţiunea în mase spre America, care ia dimensiuni din ce în (ce) mai mari, încât ministrul de interne al Ungariei s-a văzut silit a convoca o anchetă pentru oprirea „emigraţiunii în mase." S-au cerut expertize de la comune şi de la societăţile agricole asupra acestui fenomen înspăimântător şi în toate părţile s-a răspuns că principala cauză e mărimea dărilor şi asprimea încasării. Aşadar fugă generală înaintea executorului! Nu ştiu ce va decide ancheta, un lucru însă e sigur; nu există alt mijloc de îndreptare decât scăderea dărilor şi o purificare fundamentală a personalului administrativ. Dar e sigur de mai înainte că acest mijloc n-o să se aplice. Farsorii se vor tăvăli înainte până când s-o putea.

„„Ungaria e o ţară bogată, binecuvântată şi popoarele ei sunt cele mai fericite ale pământului" - aşa stă scris în fiece carte de şcoală, în care învaţă a citi copilul ţăranului, care nici de nume nu ştie ce-i fericirea! Da! e bogată ţara dar locuitorii sunt săraci.

Săraci, pentru că prea multe lipitori (î)i sug, pentru că statul întreg trăieşte pe-un picior prea mare, pentru că numai o idee, numai o tendenţă a cuprins puterile intelectuale din această ţară şi le absoarbe pe toate: ideea statului pur maghiar, tendenţa de-a impune ţării întregi, tuturor popoarelor, fiecărui cătun, fiecărei table de cârciumă sigiliul maghiarismului.

Deocamdată fenomenul emigraţiunii în mase se observă mai mult în Ungaria de nord. Comisarii şi agenţii preced cu temei şi n-au pătruns încă pân-aci; poate că unii nu presupun că vorbele şi momelele lor ar da de urechi ascultătoare şi de inimi deschise; căci populaţia din Banat nu e numai săracă şi nemulţumită, ci chiar prea multă la un loc, şi tendenţa de-a emigra e vie în toţi. Deocamdată lipseşte ţinta ademenitoare şi mulţi nu emigrează decât în alte părţi ale Ungariei sau în Bulgaria, căci aci numai e loc pentru ei.

Cum vine însă că Ungaria, aci populată, dar în mare parte pustie, retrogradează din deceniu în deceniu în privirea populaţiei sale, că întreaga ei prosperitate economică e lovită de regres? Cifrele ce pătrund penibil în publicitate sunt spăimântătoare, nici acum, în anul cel bun, nu se vede o scădere a răului. Această împrejurare ne spune îndeajuns că n-avem a face cu neajunsuri trecătoare, ci cu rele sociale şi economice adânci, a căror înlăturare, în actualele împrejurări

politice, li s-au părut cu neputinţă celor ce-au rupt-o la fugă. Recensimântul din 1870 spunea că în Ungaria sunt 4.417.574 persoane cari trăiesc din agricultură; pe când recensimântul ultim, făcut asupra popoarelor în anul 1880, dete un minus de 784.457 persoane, căci numărul acelora cari, în 1880, se mai ocupau cu agricultura e numai de 3.699.117 inşi. Fiindcă în cei din urmă doi ani tendenţa de emigraţiune a sporit – Bulgaria şi Bosnia sunt atât de aproape – se poate zice că, în ultimii 12 ani, agricultura Ungariei a pierdut un milion, aproape 25% a capitalului ei de braţe. Din nenorocire, statistica naţională maghiară, a cărea exactitate şi bună credinţă întrece pe aceea a geografilor francezi, nu ne spune nimic pozitiv despre proporţia diferitelor naţionalităţi în aceste pierderi colosale. Ar fi interesant şi ar lămuri problema dintr-un punct de vedere care ar contribui a dezlega cu siguranţă cestiunea anchetei ministeriale."

Românii din Moravia*

„Foaie pentru minte, inimă şi literatură” a publicat, dacă nu ne înşală memoria, înainte de mulți ani un studiu asupra acestor români, cari, roind în munții Moraviei, şi-au pierdut limba, păstrează însă vechile lor obiceiuri, precum şi portul. De atuncea nu ne aducem aminte ca să se mai ocupe cineva de ei, deşi studierea lor ar fi desigur interesantă prin întrebările la care ar da naştere. Încă în anul 1874 un preot din Rojnovul morav, d. Fr. I. Kozeluk, a publicat o colecție de cântece poporale ale acestor români sub titlul de „Kytice z narod, pisni morav. *Valachuv*” (ediția librăriei Fr. A. Urbanek în Praga). Aceste cântece, pe care un ziar cehesc le numeşte „pline de jale,” au fost transcrise în note pentru două voci de învățătorul F. V. Ianousek. Atragem atenția celor competenți în materie asupra acestui obiect, de vreme ce se poate presupune că atât textul cât şi muzica vor înfățişa destule analogii cu cântecele din țările noastre.

* Publicat în „Curierul de Iaşi,” nr. 130, 3 Noiembrie 1876, p. 3.

De pe câmpul de război*

Până în momentul de faţă nu putem şti sigur ce succes au avut mişcările cele mai nouă ale turcilor. Deocamdată pare a se fi născut o stagnaţiune a operaţiunilor. Nemijlocit înaintea oraşului Kniazevaţ, ocupând ţărmul drept al râului Timok stă armata sârbească în loc întărit cu şanţuri, de la luarea căruia atârnă posesiunea oraşului. În dreptul lor, sârbii au armata turcească de la Niş în mărime de 70.000 oameni în şepte divizii, comandaţi de generalisimul Abdul-Kerim. Aceeaşi stagnaţie domneşte la Zaiţar unde Osman Paşa, deşi anunţase că l-a învins pe Lieşanin, stă în nelucrare în dreptul oraşului şi trupelor sârbeşti. După unele telegrame de origine nesigură bătălia hotărâtoare să se fi început, ba chiar sârbii să fie în plină retragere; dar aceste ştiri nu sunt confirmate prin telegrame de Constantinopole, prin urmare pot fi fantazii ale *turcilor* din Pesta şi Viena.

Spre caracterizarea situaţiei i se scriu ziarului Pol(itische) Corr(espondenz) următoarele:

„De când turcii stau pe teritoriul sârbesc, oamenii au devenit (în Belgrad) foarte modeşti. Toţi au renunţat aproape la aşteptarea de a vedea Serbia întinzându-şi marginile peste cele actuale. Preocupaţia de căpetenie este acuma mănţinerea principatului statu quo ante. Liberali şi conservativi sunt uniţi în părerea că trebuiesc să facă orice sacrificii, să-şi încordeze toate puterile pentru a lupta mai departe până ce vor respinge pe turci de pe teritoriul sârbesc. Nu este exact că s-ar fi format o opoziţie care cere imediata încheiere a păcii. Deocamdată sârbii au ajuns a aduce în stagnaţie ofensiva turcilor lângă Timok. Trupele sârbeşti au primit ordin de a se retrage spre Kniazevaţ; iar prinţul Milan au avut la Alexinaţ o conferenţă cu generalul Cernaief în care s-a hotărât încordarea puterilor pentru a se împotrivi turcilor lângă râul Timok."

Mult mai succese par a fi mişcările muntenegrenilor. Sfărâmarea lui Muktar Paşa la Verbiţa (Vrbica), bătălia în care au căzut mai mulţi paşi şi s-au luat muniţii, stindarde şi prizonieri, retragerile maiestre ale Voievodului care căuta prin ele a atrage pe turci de pe şes la locuri muntoase unde ei să nu fie în stare a dezvolta armată, o tactică asemănătoare cu cea a domnilor noştri vechi, sunt atâtea semne că muntenegrenii pricep mai bine lupta cu mulţimea covârşitoare a turcilor decât sârbii.

* Publicat în „Curierul de Iaşi," IX, nr. 83, 28 Iulie 1876, p. 3.

„De la o vreme 'ncoaci..."*

De la o vreme-ncoaci mai multe telegrame vestesc că princepele Nikita al Muntenegrului ar fi plecat fără să facă pace şi că, în urma suspensiunei ostilităților, tractările pentru stabilirea împăcăciunei între Poartă şi Muntenegru aveau perspectiva unei depline reuşite. Pe de altă parte ştim că Serbia n-au voit prelungirea acelui quasi-armistițiu, nici gândeşte a se uni cu condițiile de pace propuse de puteri, ci voieşte ca aceastea să rezulte dintr-o liberă şi neinfluențată tranzacție între ea şi Poartă. Se constată deci un antagonism de păreri între cei doi principi slavi, care îşi are începutul de la proclamarea lui Milan ca rege al Serbiei. De-aceea vom trebui să cercetăm mai de aproape cum de un titlu pe care Milan Vodă nici nu l-a primit încă poate să mâhnească pe voievodul Munților-Negri. Țara acestui din urmă, săracă şi muntoasă, e patria acelor tipuri aproape omerice, acelor eroi legendari cari răsar din baladele popoarelor în genere. Născut din familia de viteji a Neguşeştilor, domnind preste o rasă de răzăşi liberi prin sărăcia lor şi dotați c-un rar curagiu personal, principele Nikita samănă cu voinicul din poveste care-a plecat în lumea largă ca să afle „ce-i frica" şi n-a putut-o afla. Un asemenea tip de muntean trebuia să facă o impresie mare asupra unor popoare ca cele slavice de Sud, la care hrana sufletească consistă, afară de poezia bisericească, aproape numai în cântecele poporale. Nu trebuie să uităm că Nikita însuşi este un cântăreț însemnat al faptelor străbune, el uneşte lira cu spada, e simplu în obiceiuri, vorbeşte şi se poartă ca fiecare din poporul său şi joacă rolul lui Ahil în acea adunare de bătrâni cari formează senatul muntenegrean şi unde se vor fi găsind mulți Nestori cu barbele albe şi cu sfatul dulce ca fagurul de miere. În genere, principatul pare a sămăna cu Sparta lui Lycurg, în care în şcoli se învață obligatoriu mânuirea armelor şi cântecele lui Homer, pe când cititul şi scrisul erau considerate ca un lux. E lesne de văzut de ce Nikita s-au lipit de sufletul popoarelor slave, de ce el părea cel menit de legendele vizionare ale lor de-a purta pe frunte coroana marelui regat sârbesc, de ce în decursul războiului acest vis părea şi mai justificat.

Căci Milar a început lupta cu pierderi, ba până astăzi nu are de înregistrat nici o victorie, cu toate ajutoarele ruseşti; Nikita au repurtat două victorii însemnate, deci credința în menirea lui providențială trebuia să crească. Deodată însă aceste credințe, hrănite multă vreme în sânul neamurilor şi în sânul voievodului muntenegrean, se văd lovite de pronunciamentul lui Cernaief; senatorii din Cetinie văd coroana craiului Marco ridicată de-o altă mână, Muntenegrul redus de a lucra în interesul Serbiei ca un factor cu totul secundar. Aceasta a fost (o) lovire amară dată tradiției şi urmarea va fi, după cât auzim, că principele Nikita va încheia un armistițiu pe trei luni şi se va mulțămi cu cesiunea portului Spizza şi a mai multor locuri de păşune din Herțegovina, lăsând realizarea visului marelui regat sârbesc pentru alte vremuri, mai fericite.

* Publicat în „Curierul de Iaşi," IX, nr. 107, 29 Septembrie 1876, p. 2.

„Un cuvânt la vreme..."*

Un cuvânt la vreme: ni se pare că pentru țara noastră, împreună cu guvernul ei, au sosit vremea de a se ocupa în mod radical de soarta românilor *din dreapta Dunărei*. Deja „Vulturul," foaia intereselor bulgare, tipărită la Ploieşti, începe a-i numi numai cu porecla de „găgăuți" şi aceasta o face în inima țărei româneşti; deja aviditatea teritorială grecească, sârbească şi bulgărescă începe a-i privi ca neexistând pe fața pământului, încât s-ar putea prezice că lăsându-i pe mâna fraților creştini, tocmai români(i) vor fi aceia cari vor ieşi cu mâna goală din toată afacerea şi vor sta bisericeşte mai rău decum au stat în vremea lui Mircea-cel-Bătrân. Am mai spus şi altă dată că, pentru un teritoriu poliglot ca cel turcesc, egala îndreptățire a limbelor şi confesiunilor va fi lucru de căpetenie, formațiunile teritoriale lucru secundar.

Nu ştim, se-nțelege, până unde ajunge priceperea cestiunei în cercurile noastre conducătoare; dar credem că sunt oameni în țară cari să cunoască stările de lucruri şi să-i poată da țării toată lumina necesară. Libertatea bisericească şi scolastică pentru românii din a dreapta Dunării *trebuie* însă asigurată, ca să fie o dată pentru totdeauna scăpați de sub presiunea spirituală, în prezent a grecilor, în viitor a altor „frați" creştini. Forma cea mai cuviincioasă ni se pare reînființarea vechei mitropolii a *Proilabului*, care prin organizarea ei bisericească pe bază democratică, cu sinod compus din preoți şi mireni, să îngrijească de bisericile şi şcolile româneşti în tot cuprinsul Turciei europene. Această mitropolie au fost şi în trecut mai cu samă pentru românii din dreapta Dunării, iar reşedința mitropolitului nu trebuie să fie neapărat în Brăila, cum era înainte, deşi ar fi bine să fie pe pământul nostru. În fața cererilor tuturor naționalităților din Turcia, credem că cele ale românilor sunt cele mai modeste din toate şi că nimeni nu va îndrăzni a tăgădui românului un drept de care se bucură deja şi grecii, şi bulgarii, şi sârbii, şi de care românii s-au bucurat ab antiquo. Căzut în desuetudine în vremea domniei fanarioților, reînvierea lui din cenuşă va fi un titlu de recunoştință pentru generația actuală, dacă va şti să fie la înălțimea chemărei sale istorice. Pân-în prezent românii de peste Dunăre au avut de apărători pe turci, e drept apărători de ocazie şi coruptibili, dar totuşi, încetând puterea absolută a Kalifatului, ei n-ar mai avea nici un sprijin şi nu pot spera decât în noi. Să ne arătăm dar demni de încrederea lor.

* Publicat în „Curierul de Iaşi," IX, nr. 131, 1 Decembrie 1876, p. 3.

COLOFON

Autorul lucrării	**MIHAI EMINESCU**
Titlul lucrării	**COLECȚIA ZIARULUI „TIMPUL," 1878 - 1882 și „CURIERUL DE IAȘI," 1876**
Variantă digitalizată de	**Editura Predania/** CP 67, OP 13, București **www.predania.ro** **tehnoredactor/ Remus Brihac** **concept grafic/ Atelieruldegrafica.ro**

PREDANIA

PROIECT AVDHELA
BIBLIOTECA CULTURII AROMÂNE
www.proiectavdhela.ro